

ЗМІНИ У СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКОГО КЛІМАТИЧНОГО РУХУ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ

ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

У 2023 РОЦІ

УКРАЇНА, 2024

ЗМІНИ У СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКОГО КЛІМАТИЧНОГО РУХУ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

ЯКІСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
20 ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю ТА МЕТОД ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК

Дослідження змін співпраці громадського кліматичного руху та органів влади провела агенція Соціоінформ на замовлення Фонду ім. Гайнріха Бьоля, Бюро Київ — Україна у листопаді 2023 – січні 2024 року. Його мета — виявити зміни впродовж 2023 року щодо можливостей участі громадянського суспільства у прийнятті рішень з питань, що стосуються зміни клімату; щодо наявних і ефективних інструментів взаємодії; а також щодо можливостей та перешкод на її шляху.

Інформація, надана у цій публікації, є узагальненням результатів соціологічного дослідження та їх інтерпретацією на думку авторів та авторок, що не обов'язково відображає офіційну позицію Фонду ім. Гайнріха Бьоля та Уряду Німеччини.

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМАНДА:

Керівниця польового етапу: к.с.н. Оксана Химович

Модераторка: к.с.н. Наталія Зайцева-Чіпак

Аналітикиня: к.с.н. Наталія Зайцева-Чіпак

Помічниця аналітика: б.с. Євгенія Фау

Дизайн: Яна Винярська

© Представництво Фонду ім. Г. Бьоля в Україні, 2024

© СОЦІОІНФОРМ, 2024

Зміст.

МЕТОДОЛОГІЯ	04
РЕЗЮМЕ	05
РОЗДІЛ 1. Увага до тематики зміни клімату у 2023 році	10
РОЗДІЛ 2. Можливості та бар'єри співпраці у 2023 році	18
РОЗДІЛ 3. Зміни взаємодії у 2023 році	25
РОЗДІЛ 4. Особливості співпраці та зміна фокусу взаємодії	36
РОЗДІЛ 5. Форми та інструменти взаємодії. Зміни інтенсивності застосування та ефективності	38
РОЗДІЛ 6. Маркери ефективності співпраці	48
РОЗДІЛ 7. Рекомендації щодо налагодження співпраці під час війни	57

Методологія.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ:

Охарактеризувати зміни у співпраці громадського кліматичного руху й органів влади на загальнонаціональному та місцевому рівнях щодо протидії зміні клімату.

МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ: глибинні інтерв'ю та метод експертних оцінок.

ТЕРИТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ: Україна.

УЧАСНИ_ЦІ ДОСЛІДЖЕННЯ: представни_ці громадського сектору та влади, які працюють у галузі протидії зміні клімату¹.

■ 10 представни_ць громадського руху:

- 5 з організацій національного рівня;
- 5 з організацій місцевого рівня.

■ 10 представни_ць влади:

- 4 національного рівня;
- 6 місцевого рівня.

ДАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ: листопад 2023 р. – січень 2024 р.

¹ *Методологічні обмеження: зміст звіту обмежений досвідом учасни_ць дослідження. Може не відображати усі напрями співпраці влади і громадського сектору через обмежену кількість респондентів. Звіт дослідження відображає суб'єктивну оцінку запрошених експерт_ок.*

Резюме.

УВАГА З БОКУ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ ДО ТЕМАТИКИ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

- **У 2023 році увага влади і громадського сектору до теми зміни клімату зросла.** Підтвердженням цього тренду були:

З боку влади: демонстрація уваги найвищими посадовими особами країни; інтенсифікація роботи над реалізацією операційного плану Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату; відкриття Кліматичного офісу; інтенсифікація заходів місцевої влади з протидії зміні клімату; часткове відновлення фінансування інфраструктурних проєктів, орієнтованих на протидію зміні клімату у громадах; зростання кількості відвідувачів (від влади) на заходах, присвячених адженді кліматичних змін.

З боку громадського сектору: зростання кількості спільних проєктів, більша кількість заходів, дискусій, запитів, публікацій і досліджень.

- **Значною мірою відновленню уваги до теми протидії зміні клімату сприяли:** перспектива членства України в ЄС; ширші можливості залучення грантових коштів; старт процесів відновлення в Україні; принципова позиція Європейського Союзу і ключових донорів щодо збереження принципу зеленої відбудови у відновленні України; запуснені до війни програми; енергетична криза.

- **Актуалізація проблеми клімату в Україні у 2023 році (як і попереднього року) впливала переважно з зобов'язань України перед міжнародною спільнотою:** у межах Паризької угоди, Угоди про асоціацію з ЄС, потенційного членства в ЄС, Європейського зеленого курсу тощо. Водночас у 2023 році зросла активність місцевої влади та громадського сектору, тоді як влада на національному рівні діяла радше рефлексивно.

МОЖЛИВОСТІ ТА БАР'ЄРИ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

- **2023 рік характеризується суттєвим розширенням можливостей взаємодії влади і громадських організацій.** Ключовими передумовами цього стали: адаптація основних стейкхолдерів до викликів війни, цілеспрямовані зусилля іноземних донорів у налагодженні співпраці сторін, брак кадрів та експертизи на місцях, енергетична криза.
- **Серед 5 найкращих нових можливостей співпраці** влади та громадського сектору у 2023 році: розширення грантових програм для України, зростання числа проєктів, які приносять практичну і видиму вигоду для громад (зокрема проєкти зі встановлення

об'єктів ВДЕ), перспектива євроінтеграції, старт процесів відновлення країни, збільшення числа офлайн-заходів, міжнародних поїздок, навчальних програм.

- **5 основних нових бар'єрів співпраці:** зниження публічності прийняття рішень у окремих міністерствах, плінність / брак кадрів у органах державної та місцевої влади, вигорання / виснаження частини представників громадського сектору, спроби влади монополізувати контакти на міжнародному рівні, брак бюджетних коштів на реалізацію заходів у громадах.

ЗМІНИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

- **2023 рік характеризується суттєвим покращенням взаємодії влади і громадських організацій.** Оцінка співпраці змінилась із «задовільної» на «добру». Водночас характер взаємодії влади та громадського сектору суттєво відрізняється на національному та місцевому рівнях.
- **Ситуація на національному рівні** досі оцінюється як «задовільна». Їй властиві такі риси:

Зростання уваги до теми протидії зміні клімату і розробки відповідного законодавства. І водночас для влади ця тема не належить до пріоритетних.

Значною мірою злагоджено минулорічну інституційну кризу. Стейкхолдери адаптувалися

до умов війни. Підвищилася спроможність громадського сектору (завдяки поверненню частини активіст_ок з-за кордону, зростанню фінансування). Органи влади повернулися до сталих формалізованих процесів (консультацій, розробки програм), налагодили процеси, отримали змогу перейти від режиму «гасіння пожеж» до планування.

Важлива тенденція 2023 року — ускладнення координації громадського сектору та міністерств через значну кількість нових каналів комунікації, кратного зростання числа подій та паралельних процесів (внаслідок збільшення кількості стейкхолдерів в Україні та їхньої уваги до відповідних тем). Владі та громадським організаціям складно стежити за процесами й подіями, долучення до цих процесів вимагає більше зусиль.

Участь (можливість долучення) громадянського суспільства у прийнятті рішень зросла, але все ще є недостатньою. У 2023 році більшу відкритість демонстрували: комітети Верховної ради; Міністерство відновлення, розвитку громад, територій та інфраструктури. Натомість Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів та Міністерство енергетики критикують за брак комунікації, прийняття рішень без залучення експертизи громадського сектору, відмову від консультацій, прийняття рішень на користь інтересів лобістів від бізнесу та намагання відтіснити громадських активістів від спілкування з донорами.

З покращень у контексті подання зауважень до законопроектів та нормативно-правових актів: вчасне розміщення проєктів документів у відкритому доступі, збільшення термінів подачі коментарів, зростання готовності влади долучати громадську експертизу.

Експерти від громадського сектору не помічають змін у контексті прийняття правок відносно попереднього 2022 року. Частка врахованих правок могла коливатися від 10% до 80%. Конкретний показник значною мірою визначається темою документа, ступенем політизованості рішення (у тому числі активністю лобістів), простотою його втілення. Краще враховуються пропозиції і правки до документів, які розробляються вперше (нові стратегії); гірше — до документів, що доопрацьовуються.

Обмеження доступу до інформації негативно вплинуло на активність та експертну спроможність громадського сектору.

Державні органи влади недостатньо звітували щодо досягнення цілей і завдань, орієнтованих на протидію зміні клімату (хоч і більше, ніж 2022 року). Влада не докладає системних зусиль щодо інформування громадськості про наявність звітних документів. Зокрема, про оприлюднення деяких документів (Звіт про виконання операційного плану реалізації

Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, Звітну конференцію за результатами COP-28, Звіт про виконання зобов'язань України щодо вступу в ЄС) відомо лише окремих експерт_кам.

Тривожною тенденцією цього року є деяке послаблення довіри між громадським сектором та владою, відкочування відносин на довоєнний рівень. Експерти підкреслюють, що подекуди влада не бачить у громадських організаціях партнера / рівноправну сторону для дискусії / ідеолога змін. У кращому випадку вона залучає їх як виконавця для поставлених задач, у гіршому — для підтримання власного реноме перед іноземними донорами.

- **Ситуація на місцевому рівні значною мірою залежить від наявності лідерів, готових просувати тему протидії зміні клімату, та спроможності ОМС (органів місцевого самоврядування) залучати грантові проєкти на відновлення.** Однак в цілому її оцінено як «добру».

Прифронтові громади не працюють з темою протидії зміні клімату, однак можуть долучатися до проєктів зі встановлення об'єктів ВДЕ. Громади в тилу поділяються на ті, які працюють з темою клімату і ті, які її ігнорують (останні становлять більшість). Зміна клімату є об'єктом уваги в тих громадах, де є активні громадські організації, які працюють з цією тематикою, або чиновники, які бачать перспективність у розвитку кліматичної тематики для своєї громади.

У 2023 році стрімко зросло число громад, які шукають партнерів з громадського сектору. Зросла кількість спільно реалізованих проєктів. Місцева влада активно долучала громадський сектор для експертної підтримки при підготовці нормативно-правових документів і партнерства у написанні грантів. Сторони ефективно працюють в кооперації над втіленням проєктів з відбудови, встановлення об'єктів ВДЕ.

Значною мірою цей діалог стимулювався необхідністю виконання вимог Угоди мерів та розширеними можливостями залучення грантового фінансування у громади під реалізацію проєктів з відбудови і енергонезалежності.

У громадах, які проводять роботу над протидією зміні клімату, зросла якість співпраці влади і громадського сектору: позиція громадських організацій стала більш конструктивною (меншою мірою критика чи розмови і більшою — практична допомога). Також зросли: якість підготовки документів владою; компетенції чиновників; кількість спільно реалізованих проєктів; усвідомлення взаємної вигоди і корисності співпраці з обох сторін.

Місцева влада загалом відкрита. Як і минулого року, намагається виносити рішення на громадські обговорення або залучає громадські організації до обговорення. Суттєво не обмежує доступ до інформації.

Місцева влада враховує подані громадським сектором правки, самостійно формує запит на створення, аудит і доопрацювання документів, орієнтованих на протидію зміні клімату. Серед основних причин виникнення згаданої

тенденції — брак власної експертизи та людського ресурсу на тлі зростання інтересу до проєктів, які дотичні до питань протидії зміні клімату.

Ситуація зі звітуванням місцевої влади неоднорідна. У деяких громадах вона була зразковою. Частина громад не звітувала, оскільки призупинила реалізацію планів у сфері кліматичної політики внаслідок війни в Україні; ще частина — через перебування на етапі підготовки чи затвердження відповідних планів.

Назагал відносини влади і громадського сектору на місцевому рівні були партнерськими та демонстрували стрімкий прогрес у кількісному і якісному вимірах.

- **За 2023 рік дещо змінилася структура ініціативи щодо налагодження взаємодії — деякою мірою зросла частка влади (+5% на національному рівні, +8% на місцевому).** Проте громадський сектор досі частіше ініціює співпрацю (у 70% випадків на національному рівні та у 62% — на місцевому).

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ТА ЗМІНА ФОКУСУ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

- У 2023 році **в центрі уваги влади і громадського руху з протидії зміні клімату опинились теми, безпосередньо пов'язані з впливом війни, енергетичною безпекою та відновленням України.** Як порівняти

з 2022 роком, менше уваги приділялося питанням санкцій на російські енергоносії, відповідальності Росії за екоцид, вугільній трансформації, адаптації до наслідків зміні клімату.

ЗМІНИ ФОРМ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

- Для 2023 року характерною була **активізація усіх форм співпраці**.

Найбільше зросла кількість спільних навчань / тренінгів, круглих столів / обговорень / дискусій, спільного подання на гранти, спільної участі у робочих групах / засіданнях, спільних проєктів.

Більш ефективними виявилися: спільне подання на гранти, неформальне спілкування, спільні навчання та тренінги. Менш ефективними стали спільні інформаційні кампанії.

- У 2023 році громадськість більш упевнено зверталася до **інструментів впливу на владу**.

Найбільше зросла частота застосування тих інструментів, які орієнтовані на допомогу владі та не несуть ризиків дестабілізації в умовах воєнного стану: круглі столи з громадськістю, електронні петиції, листи у соціальних мережах, запити на інформацію, онлайн-пропозиції до проєктів документів.

Більш ефективними було визнано листи в соціальних мережах, онлайн-пропозиції до проєктів документів, публікацію матеріалів у ЗМІ. Менш ефективними — вуличні акції та мітинги.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАЛАГОДЖЕННЯ СПІВПРАЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ МІЖ ВЛАДОЮ І ГРОМАДСЬКИМ СЕКТОРОМ З ПИТАНЬ ЗМІНИ КЛІМАТУ У 2023 РОЦІ

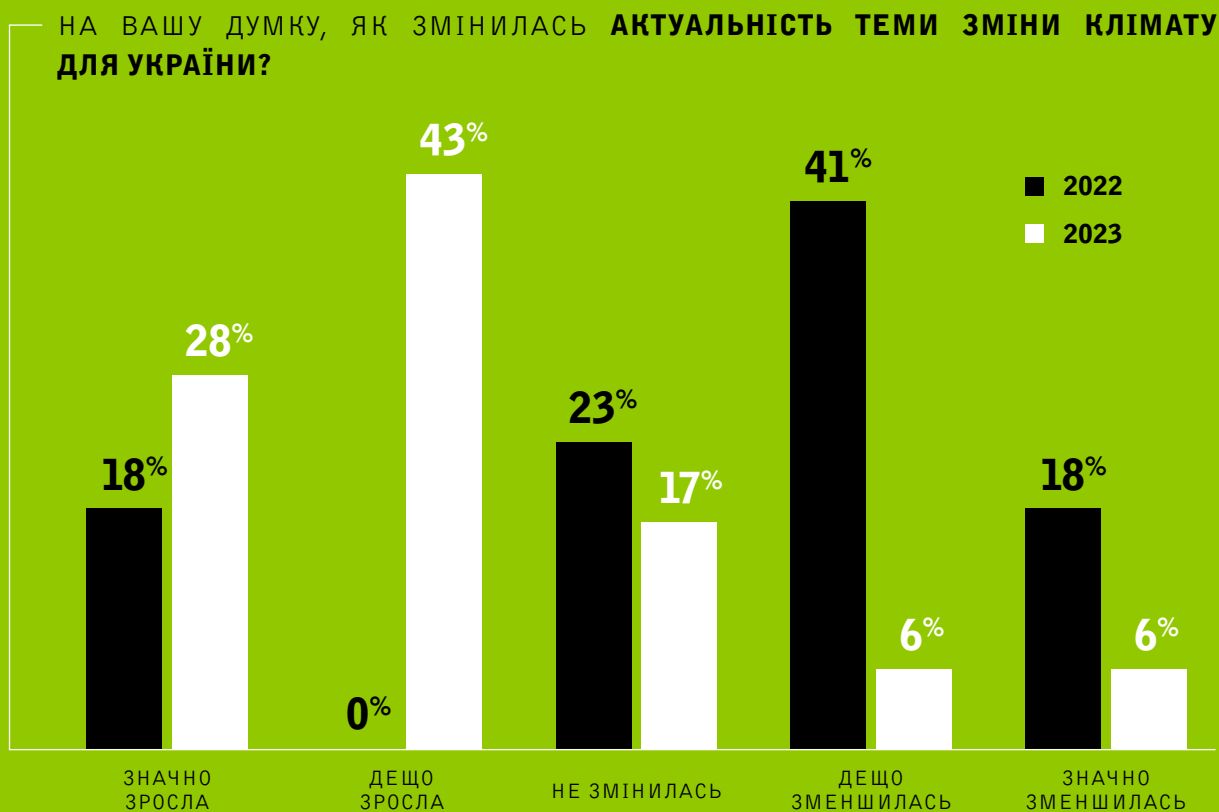
- **Рекомендації щодо налагодження взаємодії влади та громадськості** найчастіше стосуються покращення комунікації та координації стейкхолдерів, упровадження продуманого та

систематичного підходу до кліматичної політики та розширення інструментів впливу / контролю для громадських експерт_ок у законодавчій політиці, відкриття доступу до даних.

Розділ 1.

Увага до тематики зміни клімату у 2023 році

Згідно з експертними оцінками представників кліматичного руху та органів влади, **увага до питань зміни клімату в Україні за результатами 2023 року зросла.**

Значною мірою це пов'язано з недостатньою порівняльною базою минулого року. У 2022 році спостерігалось суттєве зниження уваги до теми зміни клімату. Влада та кліматичний громадський рух були вимушені кардинально змістити фокус на протистояння російській агресії та подоланні викликів війни. Додатково вони зіштовхнулися з низкою інституційних проблем, втратою кадрів та браком фінансування.

“ Минулого року ми всі були в такому заціпенілому стані, через початок великої війни. Усі думки були тільки про одне — про фронт, і великої законодавчої діяльності в інших напрямках, в принципі, не було.

Національна влада

” Попередній рік був складний тим, що ніхто не знав куди рухатися, що робити. Питання було не «важливі взагалі ці всі кліматичні політики чи не важливі?», а «будемо ми завтра жити чи не будемо?». Абсолютно інші пріоритети були. Навіть ми дуже багато працювали в минулому році з гуманітарними питаннями, продовольчою безпекою. І також для організацій було багато викликів. Принаймні до осені ми більше думали про те, як самим вистояти в таких умовах, де брати фінансування, що робити з командою, де шукати людей.

Національна ГО

Натомість 2023 рік в Україні характеризувався деякою стабілізацією ситуації та адаптацією інституцій до умов війни. Влада та громадський сектор поступово відновлювали увагу до тем, які не так очевидно пов'язані з війною (зокрема, й до кліматичної адженди). Їм вдалося налагодити робочі процеси, розв'язати кадрові проблеми, відшукати фінансування. Це, своєю чергою, дозволило профільним організаціям та представникам органів влади зосередитися на роботі / заходах з протидії зміні клімату.

ПРО ЗРОСТАННЯ УВАГИ ДО ТЕМИ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

ПРОТЯГОМ 2023 РОКУ СВІДЧАТЬ:

- Демонстрація уваги до теми клімату найвищими посадовими особами країни (зокрема президентом Володимиром Зеленським).

“ Ми пам'ятаємо, що в Україну приїжджала відома активістка Грета Тунберг, і президент навіть зустрічався з нею. Раніше такого не було, наші президенти не були достатньо включені в кліматичну адженду. Максимум — це міністр, можливо, прем'єри іноді щось згадували. Тобто є хоча б піар.

Національна ГО

” Я пам'ятаю потужну конференцію *United for Justice*, яку відкривав наш лідер, президент Володимир Зеленський, на початку березня 2023 року. Була представлена екологічна панель, у доповіді міністра були заявлені саме кліматичні зміни.

Національна влада

- **Інтенсифікація заходів місцевої влади з протидії зміні клімату у форматах:** розробки планів у межах Європейського зеленого курсу і Угоди мерів, організації просвітницьких заходів у громадах, участі чиновників у тематичних конференціях і навчаннях. З'являються нові практики: напр., у Вінницькій громаді вперше запроваджено обов'язкову сертифікацію співробітників виконавчих органів на предмет вивчення положень Європейського зеленого курсу.
- **Зростання співпраці / кількості спільних проєктів** влади та громадських організацій, спрямованих на протидію зміні клімату (зокрема щодо встановлення відновлюваних джерел енергії).
- **Активізація громадських організацій** (більша кількість заходів, дискусій, запитів, публікацій досліджень). Громадські організації з кліматичного руху повернулися до виконання профільних завдань. До роботи в Україні повернулася значна частина фахів_чинь з кліматичної тематики, які минулого року емігрували за кордон.
- **Зростання кількості відвідувачів** (від влади та громадськості) **на заходах, присвячених питанням кліматичних змін:** наприклад, серед інших, конференції Energy Day; презентації результатів Проєкту щодо розробки кліматичних стратегій для пілотних областей України тощо.

Відбулися відкриті презентації результатів пілотного проєкту. Увага від представників місцевого самоврядування була дуже велика (майже 300 реєстрацій, на заході було близько 200 людей). Тобто місцеве самоврядування вже розуміє важливість цього питання.

Національна ГО

- **Інтенсифікація роботи над реалізацією операційного плану Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату.** Завершення розробки методів оцінки вразливості трьох пілотних областей (Миколаївської, Львівської, Івано-Франківської).
- **Старт роботи Українського кліматичного офісу.**
- **Акцент на протидії зміні клімату** (у ЗМІ та на міжнародній арені) **у контексті актуальних проблем для України: війни, енергетичної незалежності, відновлення.**

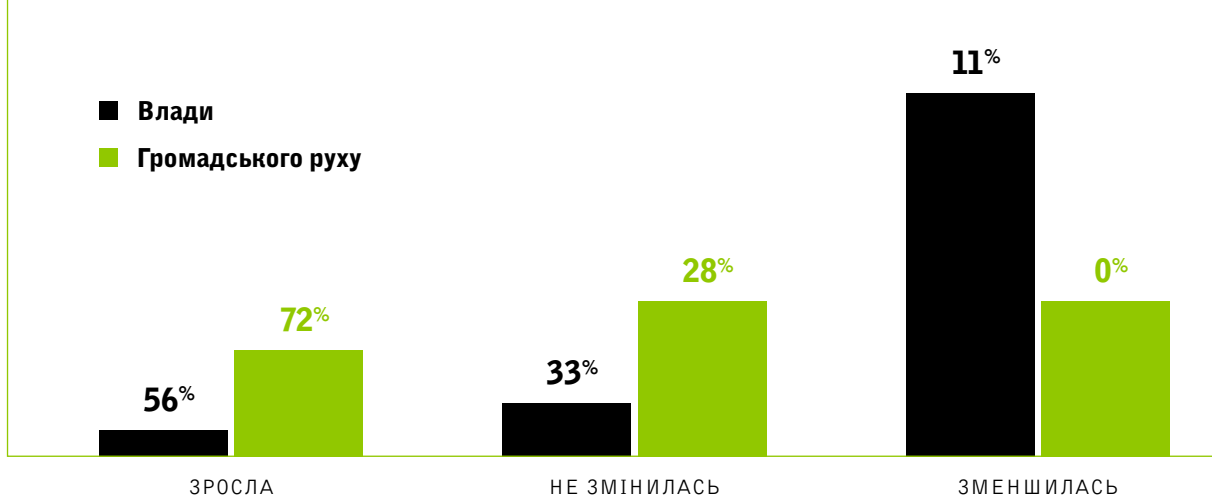
На жаль, через війну більше говорять про питання екології, проблем з довкіллям: Каховська ГЕС, ядерні загрози, вигорання лісів, забруднення ґрунтів — про це стали говорити з екрану телевізора. Люди почали це чути. І, відповідно, вони почали більше тим цікавитися.

Національна ГО

- **Часткове відновлення фінансування інфраструктурних проєктів** у громадах, орієнтованих на протидію зміні клімату (напр., озеленення).

На думку експерт_ок, у 2023 році увага до теми протидії зміні клімату зросла і з боку влади, і з боку громадського руху.

НА ВАШУ ДУМКУ, У 2023 РОЦІ **УВАГА ДО ТЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ З БОКУ...**

Проте зростання уваги було інтенсивнішим у громадському секторі, ніж у владі; а також було більш інтенсивним на місцевому рівні (чіткий тренд на збільшення), ніж на загальнодержавному (радіше відсутність змін або незначне зростання).

На локальному рівні активність трохи вища. Місцеві громади зараз активні, вони йдуть назустріч, вони хочуть розробляти якісь плани і підтримують проєкти, які стосуються, наприклад, встановлення сонячних панелей на лікарні і т.п., тому що це питання енергетичної безпеки, відключень.

Національна ГО

ВІДНОВЛЕННЮ УВАГИ ДО ТЕМИ ПРОТИДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

СПРИЯЛИ ТАКІ ФАКТОРИ:

- **Перспектива членства України у Європейському Союзі.** Оцінка виконання Україною вимог до вступу. Рекомендація Єврокомісії затвердити Четвертий енергопакет ЄС.
- **Послідовна позиція Європейського Союзу і ключових донорів щодо збереження принципу зеленої відбудови під час відновлення України.**

Зелена відбудова передбачає і увагу до кліматичної політики. Тому, хотіли б цього українські посадовці чи ні, але їм доводиться ознайомлюватися з цією аджендою. І якщо не активно включатися, то хоча б удавати, що вона їх цікавить.

Національна ГО

- **Старт процесів відновлення в Україні** (з урахуванням принципів сталого розвитку та декарбонізації).

“ Ми уже йдемо зеленим курсом. У цьому році більше обговорень, більше програм, більше грантів, тому що є деокуповані території. Є необхідність втілювати проєкти для енерго-незалежності України, громад, об'єктів критичної інфраструктури. Наразі питанням зеленої енергетики, відновлення джерел енергії, автономності об'єктів приділяють більше уваги.

Місцева влада

- **Ширші можливості для залучення грантових коштів** міжнародних організацій, орієнтованих на протидію кліматичним змінам, для бенефіціарів з України. Завдяки цьому громадські організації змогли розширити спектр активностей. Влада (особливо на місцях) усвідомила можливості залучення додаткового фінансування до бюджету під «кліматичну» тематику. Збільшення фінансування сприяло реалізації значної кількості пілотних проєктів з енергозбереження і переходу на відновлювані джерела енергії. Успішність цих проєктів дала мультиплікаційний ефект (спонукала більше громад зацікавитися темою клімату).

“ У мене склалося враження, що громади починають більше цікавитися адаптацією до зміни клімату. Про це стали більше говорити. Можливо, вони вбачають у цьому можливість отримати якусь додаткове фінансування. Наприклад, відкрилася програма LIFE для України. І для того, щоб подаватися на неї, в деяких конкурсах, потрібно було зробити оцінку вразливості громади, тому почали цікавитися [цією темою].

Місцева ГО

” На це продовжують видавати фінансування, і нове фінансування включно з відновленням країни. Це і структурна допомога (створення нових інституцій), і просто кошти на активності. Мені здається, що якби не це, ми би бачили дуже великий спад, на жаль. Тобто не було би підтримки цієї теми з боку уряду.

Національна ГО

- **Запущені до війни програми, орієнтовані на протидію кліматичним змінам.** Зокрема, представниці місцевої влади цьогогоріч були активно залучені до написання Планів дій сталого розвитку енергії та клімату (зокрема готували оцінки вразливості громад до зміни клімату). Частина міст активізувались через зобов'язання звітувати перед Єврокомісією про досягнення цілей Плану (в рамках Угоди мерів). Окремі громади, як-от Вінниця, впроваджували заходи, заплановані в межах дорожньої карти згідно рішення міськради про «Проголошення зеленого курсу».
- **Енергетична криза.** Актуалізація питань енергетичної безпеки та енергетичної автономності громад.
- **Прагнення підкреслити шкоду, яку наносить світу Росія,** перед міжнародною аудиторією.

” На різних міжнародних майданчиках ми говоримо про те, що якщо військові дії обмежуються територією України, то екологічні злочини рашистів — ні. І тут я акцентую увагу на кліматичних змінах. Бо, попри зменшення промислового виробництва в Україні, за висновком Ініціативи з обліку викидів парникових газів від війни, 150 мільйонів тон CO₂ — спричинені війною.

Національна влада

Окремі активіст_ки стверджують, що уваги влади до проблем клімату усе ще недостатньо. Залучення влади на національному рівні носить формальний характер: відсутнє щире прагнення протидіяти зміні клімату, прогрес у впровадженні необхідних реформ — малопомітний.

“ Якщо ми будемо говорити про якість кліматичної політики, то, найімовірніше, у нас це лише піар. У нас велика проблема з міністерствами і з політикою міністерств. Її майже немає, тобто прогресу з реформами майже не відбувається.

Національна ГО

“ Як було їм байдуже, так і є байдуже. Все, що відбувається, відбувається тому, що нас просять це зробити. Попиту на це чи внутрішніх якихось драйверів — немає.

Національна ГО

Зокрема, це помітно із того, що тематика протидії зміні клімату постає не як самостійна ціль, а як наслідок реалізації інших цілей: у контексті енергетичної безпеки (альтернативна енергетика), шкоди довкіллю від війни (збільшення викидів CO₂ через агресію Росії), відновлення України, виконання вимог Європейської спільноти.

“ Я помітив, ніхто особливо не піднімає питання зміни клімату як такого. Я б сказав, щоб збільшився фокус на альтернативні джерела енергії, енергоефективність. Але це з точки зору вже не зміни клімату, а з точки зору зміни енергетичної безпеки.

Національна ГО

Представники влади на національному рівні визнають, що тема протидії зміні клімату не є пріоритетною у їхньому порядку денному. Втім, їй приділяють увагу з огляду на важливість цієї теми для донорів України.

” Однозначно проблематика кліматичних змін не стоїть на першому місці. Але темпи зростання уваги до цієї проблематики дуже великі. Зараз нам треба активізувати роботу з громадськими організаціями, з міжнародною експертною спільнотою, з донорами, бо Європейський Союз на три роки виділив на відбудову України 50 мільярдів євро. За експертними оцінками визначено, що те, що відбудовувалося в 2023 році, призвело до зростання викидів парникових газів. Тож ми повинні розробити механізми... і для того я ініціювала комітетські слухання «Зелене відновлення України», де будуть представлені і методики, і ті цікаві речі, які будуть вперше оприлюднені на конференції у Вільнюсі по зеленому відновленню України і потім на COP-28.

Національна влада

На локальному рівні поступове зростання інтересу влади до теми клімату також може бути ілюзорним. Влада орієнтована на досягнення більш зрозумілих цілей, з короткостроковими вигодами: залучення донорського фінансування, посилення енергетичної безпеки (шляхом впровадження проєктів зеленої енергетики). Тоді як інтерес до протидії зміні клімату у більшості випадків виступає лише інструментом для досягнення даної мети.

” Зараз ідеться про відновлення, і владі хочеться залучити більше грошей, то вони на це формально звертають увагу, але дуже формально. Якихось глибоких зрушень я не бачу. Хіба що, може, в якихось успішних громадах на кшталт Вінниці, Білогородки.

Місцева ГО

“ Зростає внутрішнє розуміння, що нам це потрібно. Навіть суто з прагматичної мети. Просто тому, що допомога Україні, яку ми дуже сильно потребуємо, проходить... у світлі цінностей і європейських директив.

Місцева ГО

Тож на рівні місцевої влади досі не достатньо усвідомлення необхідності адаптації громад до зміни клімату, впливу зміни клімату на якість життя громади (збереження водних ресурсів, посівів / урожаю, уникнення підтоплень).

З іншого боку, представники місцевої влади відзначають, що певною мірою обмежені у виборі напрямів роботи, адже вимушені орієнтуватися на пріоритети виборців. В умовах війни будь-яка активність чи витрата ресурсів на цілі, далекі від забезпечення фронту, не лише не принесе політичних дивідендів, а й може спровокувати жорстку критику з боку населення, підозри у корупції чи спробі піару.

“ Є багато проєктних пропозицій до співпраці, але керівництву дуже важко пояснювати, для чого це все. Тому що керівництво так чи інакше фокусується на думці громади. І коли ми починаємо над чимось подібним працювати чи їздити на конференції — це може бути сприйнято негативно і мати негативні політичні наслідки.

Місцева влада

Громадські організації також не завжди почуваються комфортно, актуалізуючи тему протидії зміні клімату в умовах повномасштабної війни.

” І минулого року, і цього була певна фрустрація; а як зараз комунікувати, просувати, актуалізувати тему зміни клімату в умовах повномасштабної війни? Але зараз ця тема почала вплітатися в ширший контекст відновлення України. Компонент боротьби зі зміною клімату трохи легше подавати через відбудову і безпеку, аніж казати прямо — зміна клімату.

Національна ГО

Тому справжній інтерес до теми протидії зміні клімату сформується лише тоді, коли вона стане пріоритетною метою українського суспільства і воно сформує відповідний запит до влади. Сьогодні такого запиту не спостерігається.

” До нас можуть звертатися із запитаннями: «Що було профінансовано? Скільки бруківки викладено?». Але запитань на кшталт «А що ви робите зі зміною клімату?» чи «Як ви збираєтеся адаптуватися?» я не почула, не бачила.

Місцева ГО

Натомість сьогодні (як і рік тому) актуалізація проблеми зміни клімату в Україні впливала частіше з євроінтеграційних зобов'язань України в рамках Паризької угоди, Угоди про асоціацію з ЄС, потенційного членства України в ЄС і Європейського зеленого курсу.

” Фразу «зміна клімату» за цей рік і за рік до цього ми чули частіше просто тому, що ми повинні були приймати (частково повинні були, частково з власної волі приймали) якісь законодавчі рішення, які значною мірою пов'язані з євроінтеграцією, і там, звичайно, рефреном звучить, що це в тому числі сприятиме боротьбі зі змінами клімату.

Національна влада

Другим за значимістю ініціатором актуалізації тематики зміни клімату визнано громадські організації та місцеву владу, тоді як влада на національному рівні діяла радше рефлексивно.

Підсумовуючи, слід зауважити, що протягом 2023 року тематика зміни клімату стала дещо ближчою для українського суспільства. І хоча її часто актуалізували донори та європейські союзники, вона частіше потрапляє у фокус, обмірковується, а отже, згодом може стати частиною світоглядних установок і цілей влади та суспільства.

*Я не скажу, що ця тема для більшості членів мого комітету постає з твердих переконань і міцного бажання щось зробити саме в цьому напрямку, але вони переймають цю термінологію. Мені здається, що коли люди вчаться про це говорити, коли вони вчаться формулювати речення з використанням певної термінології, згодом це стає загальною ідеологією, самоочевидною. Мені здається, що приблизно те саме відбувається зараз із темою зміною клімату — коли всі на певному рівні говорять, що якщо ми це приймемо, то це буде *in line with European Green Deal*.*

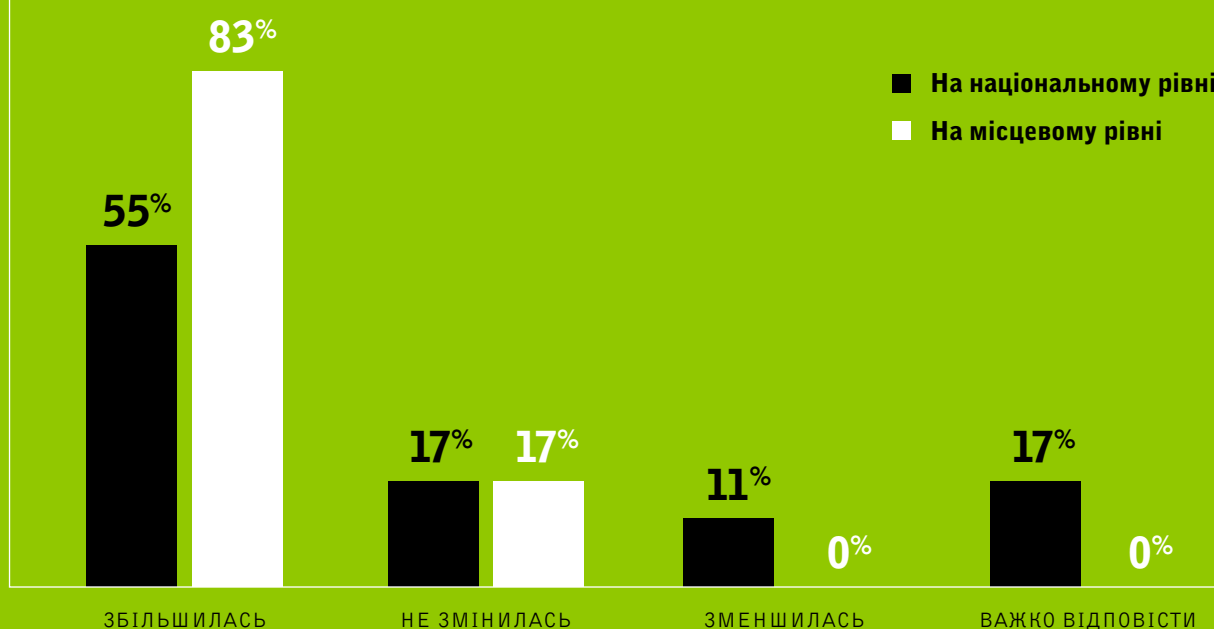
Національна влада

Розділ 2.

Можливості та бар'єри співпраці у 2023 році

2023 рік характеризується суттєвим розширенням можливостей взаємодії влади і громадських організацій. Інформант_ки зауважили позитивну тенденцію як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні територіальних громад. Тоді як минулого року можливості здебільшого скорочувались.

ЯК ЗМІНИЛИСЯ МОЖЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКОГО КЛІМАТИЧНОГО РУХУ З ОРГАНАМИ ВЛАДИ ЗА 2023 РІК? (СПІЛЬНА ОЦІНКА ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ І ГО)

Частково розширення можливостей співпраці відбулося за рахунок адаптації основних стейкхолдерів до викликів війни. Тема зміни клімату повернулася у фокус уваги влади і громадських організацій, тому у 2023 році обговорювали і приймали значно більше пов'язаних рішень, ніж рік до того.

“ У 2022 році адаптаційні плани зупинилися розробляти навіть ті, хто вже був у процесі. Наприклад, Житомирська громада, у них був майже готовий документ, але вони не завершували його, бо, вочевидь, не мали на це можливості, ресурсу, сили; пріоритети були інші. Починаючи з квітня 2023 року ця робота активізувалася.

Місцева ГО

Також розширення можливостей співпраці відбулося завдяки цілеспрямованим зусиллям іноземних донорів. Вони просували / популяризували політику залучення громадського сектору до розробки і прийняття рішень владою, створювали умови для передачі громадським організаціям моніторингової функції у проєктах з використанням грантових коштів.

“ У новій програмі підтримки України Європейська Комісія очікує, що громадські організації будуть також виконувати роль моніторингових. Відповідно, зараз представники громадянського суспільства дуже залучені в ці процеси. І те саме вимагається від влади.

Національна ГО

Донори розподіляли фінансування для реалізації проєктів таким чином, щоб сторони були зацікавлені (а подекуди і змушені) налагоджувати співпрацю. У частині випадків донори закладали вимогу — передати громадським організаціям частку бюджету.

Влада змушена шукати громадські організації для окремих грантів. Донори одразу закладають вимогу, що двадцять відсотків має йти на громадську організацію.

Місцева ГО

У інших випадках грантові кошти було скеровано у громадський сектор, і представники громадських організацій доводилося більш активно комунікувати з місцевою владою задля ефективної реалізації проєкту в громадах. Інший підхід — кошти скерували на гранти для органів місцевого самоврядування, як наслідок — у влади зросла потреба в експертній і організаційній підтримці, яку спроможний надати громадський сектор.

Я думаю, що поживлення співпраці пов'язане із взяттям у роботу більшої кількості проєктів, які має країна.

Місцева влада

Корінь співпраці органів місцевого самоврядування і громадськості — у взаємному інтересі. Громадським організаціям треба громади, де вони [громадські організації — ред.] зможуть втілювати свої ідеї; а громади не проти, якщо хтось робить шмат їхньої роботи.

Місцева ГО

Передумовою розширення співпраці влади на місцевому рівні та громадського сектору у 2023 році були й певні негативні чинники. Наприклад: **брак кадрів і експертизи на місцях**, обумовлений відтоком працівників (за кордон, у більш безпечні області); зростанням обсягів / напрямів роботи.

“ Місцева влада зараз більше відкрита до будь-якої допомоги, тому що в них не вистачає людей, ресурсів, знань.

— **Національна ГО**

Енергетична криза стимулювала громади до пошуку партнерів у особі громадських організацій задля спільного пошуку проєктів на фінансування джерел відновлюваної енергії.

Жорсткі фінансові обмеження та політичний контроль за витратою донорських коштів спонукав владу з окремих громад проводити проєктне фінансування через громадські організації.

“ Коли ми проводимо гроші через себе, через міську раду, то це викликає купу питань і звинувачень від недобросовісних нібито громадських організацій, які насправді політичні. Тому часто ті кошти проходять через громадські організації. Їм легше організувати якісь події, якісь навчання.

— **Місцева влада**

І, нарешті, послаблення екологічного нагляду в Україні під час війни (заборона позапланових перевірок Державної екологічної інспекції, спрощення процедури оцінки впливу на довкілля для підприємств, які повинні її проходити на етапі планування проєкту), змусило громадськість перебрати на себе контролюючу функцію, а отже — вступити у взаємодію з владою.

Загалом експерти від влади і громадського сектору виділяли такі **нові можливості для співпраці у 2023 році**:

- **Розширення грантових програм для України.** Різноманіття проєктів підвищило інтерес влади до співпраці та привело до зростання числа контактів між сторонами.

“ Коли, умовно кажучи, німецький уряд виділяє 2 мільйони євро на встановлення сонячних панелей та теплових насосів у 16 громадах, і це буде робитись через громадські організації, то держава хоче фігурувати в цьому процесі. Ми тут стоїмо поруч. І це теж відкриває можливості для спілкування.

— **Національна ГО**

- **Зростання числа проєктів, які приносять практичну і видиму вигоду для громад** (цього року активно встановлювали малі СЕС, теплові насоси, проводили термо-модернізацію громадських будівель тощо). Вигода для громад сприяла відкритості та лояльності влади до ініціатив громадських організацій. Зрозуміла і досяжна ціль (яка корелює із темою протидії зміні клімату) разом із видимим результатом, зрозумілим рішенням, чітким і реалістичним планом виконання, доступним фінансуванням і лояльністю влади стимулювали громадські організації активно включатись у проєктну роботу та взаємодію з представниками органів місцевого самоврядування.

“ Викристалізувалися дуже точкові, але дуже зрозумілі проєкти. Наприклад, поставили сонячні панелі на лікарню в Чернігові. Це зрозуміла проблема і зрозуміле рішення. До того ж воно «in line with European Green Deal», під це порівняно легко знаходити гроші за кордоном.

— **Національна влада**

- **Перспектива євроінтеграції** стимулює зростання запиту державної влади на експертизу громадського сектору.

“ Були запити на консультування, на розробку якихось стратегічних документів для громад. І запит на спільну підготовку COP-28. У минулому році так активно не запрошували, ми скоріше самі напрошувалися.

Національна ГО

- **Старт процесів відновлення країни** сприяв об'єднанню зусиль влади і громадського сектору задля розробки планів і виконання проєктів відновлення. Завдяки розширенню досвіду співпраці зросли взаємна довіра і підтримка сторін. Також намагання місцевої влади залучити грантові кошти на відбудову спонукали її усвідомити необхідність системного підходу у протидії зміні клімату.
- **Повернення частини фахівців, компетентних у темі протидії зміні клімату, в Україну** (як у громадському секторі, так і в органах місцевого самоврядування) після вимушеної еміграції у перші місяці війни.

“ Якщо говорити про громади, то щодо центрально-західної частини України — повернулися ті, хто виїжджав у перші місяці. Я маю на увазі саме працівників органів місцевого самоврядування. Власне, цим можна пояснити сплеск фіналізації тих документів, які починали розроблятися. Вони були завершені, тому що люди повернулися і почали дороблювати те, що було почато.

Національна ГО

- **Збільшення числа офлайн-заходів, міжнародних поїздок**, навчань, які дали змогу налагодити особисті контакти та зрозуміти перспективність співпраці.

” Активізувалися обміни і поїздки за кордон для представників місцевої влади. І це дало їм можливість роззнайомитися з представникам громадських організацій. Представникам ОМС стало більш зрозуміло, що роблять ГО, що їх можна дійсно кликати, уважно слухати і приймати їхні слова до відома. Після цього була створена закрита група всіх учасників. І там досі активні обговорення, всі там кидають одне одному якісь документи, якісь гарні приклади, якісь контакти.

Місцева ГО

- **Зростання експертного рівня існуючих екологічних громадських організацій** у питаннях протидії зміні клімату.

” З'явилися організації, в яких дуже зріс експертний рівень у цій сфері. Наприклад, «Український екологічний клуб «Зелена Хвиля». Вони й раніше були досвідченою екологічною організацією, але зараз вони почали готувати дійсно гарні матеріали саме про адаптацію до зміни клімату, і там пропонуються природоорієнтовані рішення, які можуть застосовувати громади.

Національна ГО

- **Поява / розширення програм, орієнтованих на інституційну підтримку громадських організацій.**
- **Зростання числа громад, готових реалізувати проєкти на умовах співфінансування.**

Водночас кожен п'ятий опитаний експерт_ка не помічають жодних позитивних зрушень чи можливостей, які б відкрились упродовж 2023 року.

Натомість у 2023 році мали місце й негативні тенденції, які підривали динаміку й ефективність співпраці між громадським сектором та владою.

НОВІ БАР'ЄРИ У СПІВПРАЦІ В 2023 РОЦІ:

- **Зниження публічності прийняття рішень** (переважно йдеться про закритість окремих міністерств). Обмежений доступ до інформації.

“ Влада повністю закрита — Міндовкілья. Міненерго ще співпрацює, але лише там, де їм це зручно. РНБО не співпрацює, Офіс Президента не співпрацює, Мінекономіки, напевне, будуть щось організовувати «для галочки». У перші місяці ситуація була трохи іншою, бо всі шукали якоїсь допомоги. А зараз усе повернулося назад.

Національна ГО

“ У нас війна, і все ще дуже багато речей є секретними, а це також не дуже правильно. Необхідно все ж таки дивитися, що дійсно є секретним, а що ні.

Національна влада

- **Плинність і брак кадрів у органах державної та місцевої влади**, розрив усталених зв'язків між громадськими організаціями та відповідальними особами у владі, доступ до інформації.

“ Нові кадри / нові люди не мають налагоджених контактів, через те що і у владі досить сильно змінилася кадрова картина (тобто ті, хто відповідає за законопроектний напрям). Минулого року ми ще хапалися за всі ті нитки з довоєнного часу, а цього року пішло багато людей. І я бачу, що є нові люди в громадському секторі, в яких немає контактів із владою.

Національна ГО

- **Вигорання**, виснаження частини активіст_ок громадського сектору.

- **Спроби влади монополізувати контакти на міжнародному рівні**, обмежити можливості громадських організацій формувати порядок денний і опосередковано тиснути на владу призводять до протистояння та зниження взаємної довіри.

“ Є новий ризик. Треба слідувати, щоб було достатньо каналів комунікації ГО з ЄС. Якщо раніше влада не звертала на ці контакти уваги, то зараз є ризик, що буде бажання монополізувати комунікацію з ЄС, аби мати більший вплив. Є бажання влади мати певний контроль над цим процесом, щоб активісти не їздили постійно туди і не розмішували лінію комунікації.

Національна ГО

“ Що насправді владі не подобається — це те, що ми завжди можемо вийти на міжнародний рівень, на Єврокомісію і там щось прокоментувати, поскаржитись.

Національна ГО

- **Брак бюджетних коштів** на реалізацію заходів у громадах (внаслідок переведення податку на дохід фізичних осіб у державний бюджет).

“ ПДФО у нас забрали, і важко спрогнозувати, наскільки ми зможемо самі (силами міського бюджету) покривати весь той обсяг, який би нам хотілося в цьому напрямку. Все ж таки є пріоритет, ми розуміємо, що є якісь захищені речі.

Місцева влада

- **Низький ступінь довіри до Міндовкілья** та особи міністра зокрема.

“ Зосередженість органів влади на своїй власній адженді (наприклад, по зеленому відновленню вона пов'язана із закритістю і навіть корупційною складовою). Використання коштів є дуже непрозорим, влада боїться політичної конкуренції з боку саме активізму.

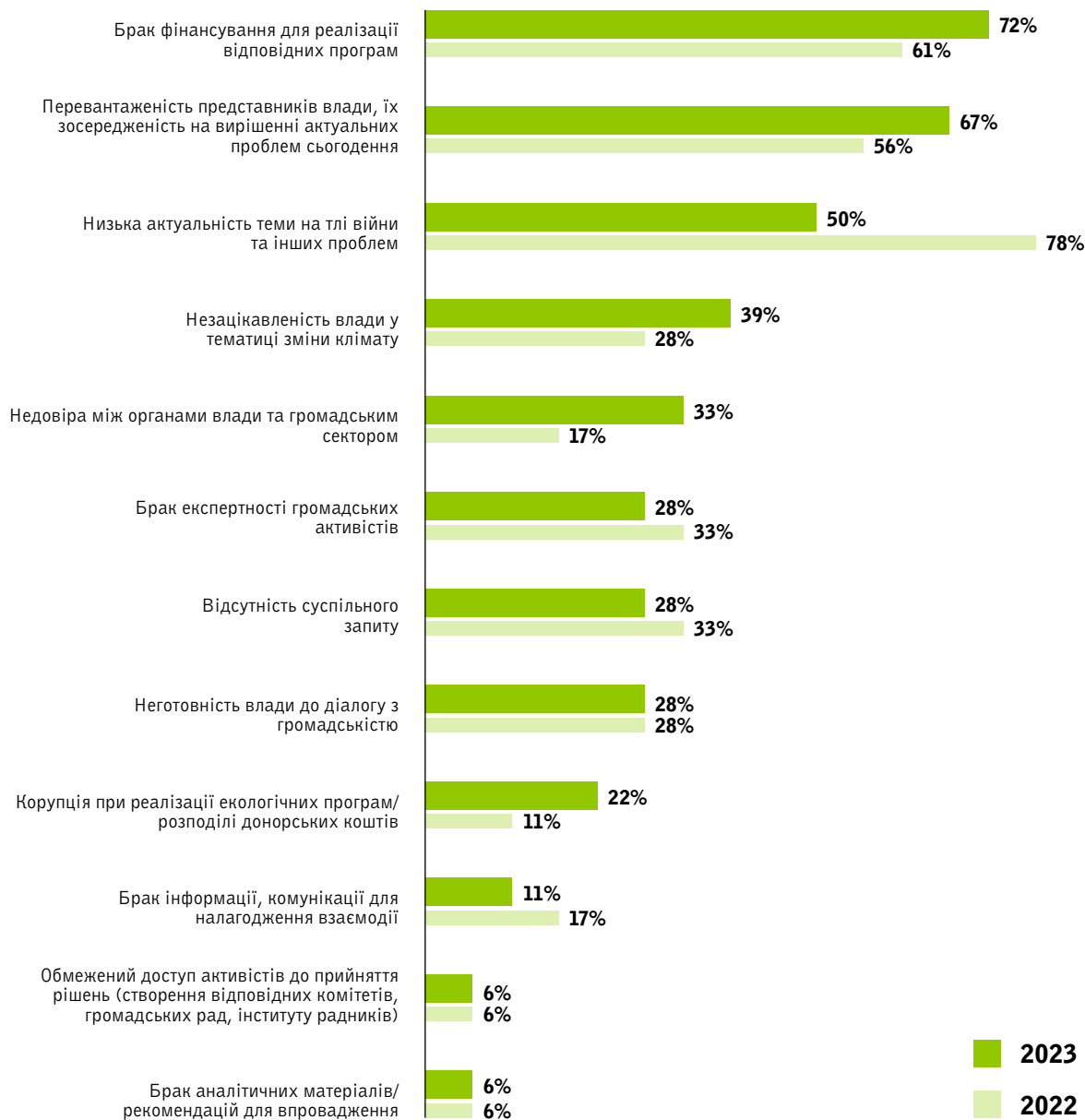
Національна ГО

- **Неспівпадіння поглядів на пріоритезацію проблем влади і громадськості.** Критичність представниць громадських організацій через нерозуміння усього обсягу викликів, які стоять перед владою; вимоги надати цілям ГО головний пріоритет.

Порівняння бар'єрів співпраці влади та громадського сектору відносно 2022 року засвідчує незначну зміну їх структури.

Як і торік, налагодженню взаємодії найбільше заважали: брак фінансування для реалізації відповідних програм, перевантаженість представниць влади, низька актуальність теми на тлі війни. Щоправда, цього року дещо зросла актуальність теми клімату, натомість стало важче знайти державне фінансування та кадровий потенціал під реалізацію відповідних програм.

ЯКІ БАР'ЄРИ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКОГО КЛІМАТИЧНОГО РУХУ БУЛИ НАЙБІЛЬШ АКТУАЛЬНІ У 2022 ТА 2023 РОКАХ, У % ВІДПОВІДЕЙ

Важливо відзначити, що, порівняно з минулим роком, експерт_ки трохи частіше акцентували такі бар'єри: недовіра між органами влади та громадським сектором; незацікавленість влади безпосередньо у тематиці зміни клімату; корупція при реалізації екологічних програм / розподілі коштів.

Розділ 3.

Зміни в зємодії у 2023 році

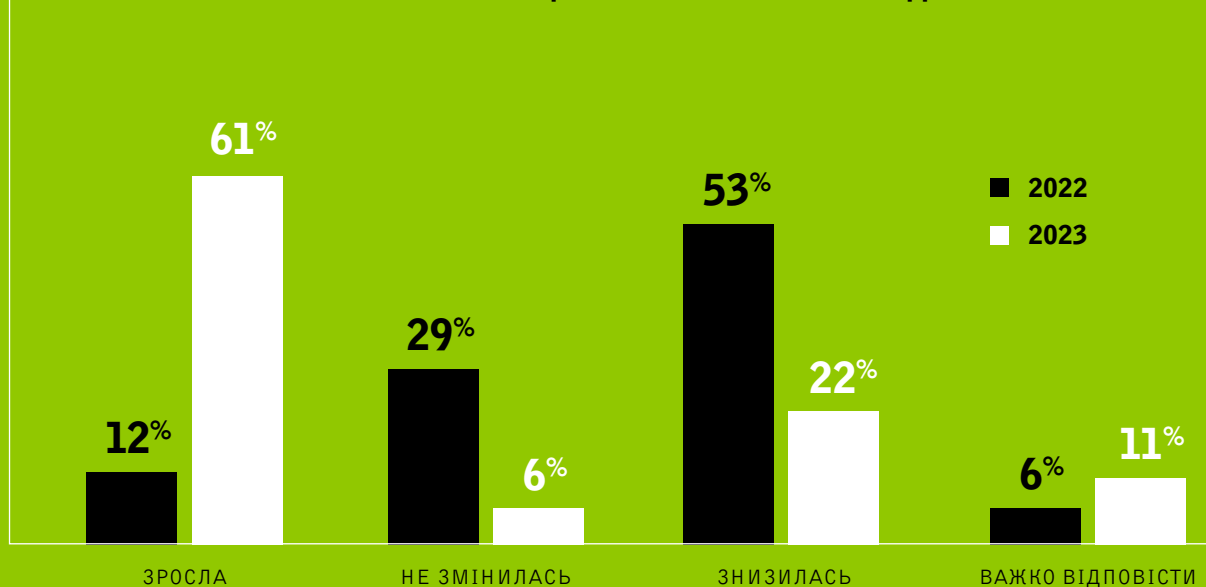
2023 рік характеризується суттєвим покращенням взаємодії влади і громадських організацій.

КІЛЬКІСТЬ СПІВПРАЦІ

Більшість інформант_ок відзначають зростання кількості контактів між владою та громадським сектором у 2023 році, порівняно з 2022 роком. Зростання становило близько 20%.

Водночас специфіку цього впливу слід розглядати на загальнонаціональному та локальному рівнях окремо.

НА ВАШУ ДУМКУ, КІЛЬКІСТЬ КОНТАКТІВ МІЖ ВЛАДОЮ І ГРОМАДСЬКИМ КЛІМАТИЧНИМ РУХОМ У 2023 РОЦІ ПОРІВНЯНО З ПОПЕРЕДНІМ РОКОМ...

На національному рівні оцінка динаміки контактів суттєво менш оптимістична, ніж на місцевому. Представники громадського сектору схиляються до того, що частота взаємодії якщо й зросла, то незначно.

“ Контактів стало менше. Влада оговталася від першого шоку. Якщо на початках, у 2022 році, вона зверталася за допомогою, то в 2023 році я відчуваю повернення до політики відгородження від громадського сектору. Мовляв, ми самі знаємо, що робити, ви тут не лізьте.

Національна ГО

Такий стан речей обумовлений перш за все «закритістю» міністерств. Передусім критики зазнають Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України і Міністерство енергетики України. Їх критикують за брак комунікації, прийняття рішень без залучення експертизи громадського сектору, відмову від консультацій.

“ Міністерство енергетики було традиційно дуже закрите. Часто приймається рішення на національному рівні без консультацій, і воно вже надається без консультування. Частина рішень взагалі приймаються без участі представників громадського суспільства.

Національна ГО

Показовим у цьому контексті є порівняння минулорічного обговорення Плану відновлення України (презентованого в Лугано) та цьогогорічного плану Ukraine Facility. У першому випадку до обговорення долучилися понад 2000 експертів від громадського кліматичного руху. Доступ до обговорення мали всі охочі. Цьогоріч обговорення відбувалося значно вужчим колом організацій.

Рідше низьку динаміку приросту контактів пов'язують із:

- особистою позицією очільників міністерств щодо контактів із громадськістю;
- браком ресурсів на реалізацію відповідних програм;
- небажанням допустити громадськість до обговорення питань, які можуть нашкодити комерційним інтересам певних груп впливу.

“ Цей міністр [довкілля] майже не комунікує з громадськими організаціями. Є ще Міністерство енергетики, яке теж має стосунок до зміни клімату. Там ситуація взагалі сумна. Вони не особливо контактують. Можливо, це пов'язано з кадрами, можливо — з браком фінансування та іншими пріоритетами країни зараз.

Національна ГО

Частина експерт_ок громадського сектору відзначають інтенсифікацію співпраці (спільної участі у проєктах, консультацій). І водночас визнають, що контакти стали більш адресними. Міністерства обирають для себе коло організацій, з якими їм комфортно комунікувати, та співпрацюють переважно з ними.

Також слід брати до уваги, що на національному рівні є гравці, які стали більш інтенсивно контактувати із громадським сектором. Зокрема, у позитивному контексті було згадано Міністерство відновлення.

“ Міністерство відновлення, розвитку громад, території та інфраструктури значно інклюзивніше. Вони відновлювали стратегії регіонального розвитку, і туди міг потрапити будь-хто, хто хотів реально щось прокоментувати і додати свої позиції.

Національна ГО

Представники влади стверджують, що співпраця з громадським сектором інтенсифікувалася як на рівні міністерств, так і в комітетах Верховної Ради України.

“ Я зайшла на сайт міністерства і переглянула, скільки було зустрічей, які там спільні проєкти. Я бачу, що темп приросту активності зріс у 2023 році. І наш комітет завжди відкритий для громадськості. У нас беруть участь всі громадські організації і експерти, які спеціалізуються на зміні клімату.

Національна ГО

На місцевому рівні оцінки більш однозначні. За свідченням більшості інформант_ок, у 2023

році відбулося значне зростання частоти контактів між владою та громадськістю (щонайменше на третину). Влада відзначила суттєве зростання пропозицій про співпрацю від громадських організацій. Представни_ці громадського сектору помітили появу щирого інтересу до теми клімату, зростання запиту на виконання спільних проєктів, громадську експертизу і профільні навчання. Серед партнерів громадських організацій з'явилося багато нових громад.

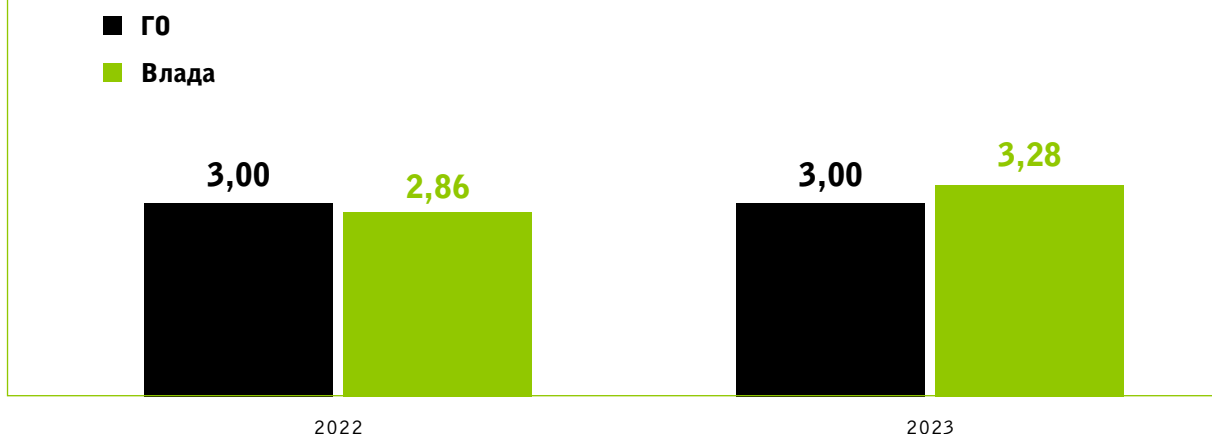
Водночас експертна спільнота наголошує: стрімке зростання числа контактів між органами місцевого самоврядування та громадського руху не є повсюдним. Факт і якість співпраці часто залежать від особистісних рис керівників та кадрового потенціалу громад, наближеності до фронту / ступеня руйнувань, наявності ефективних громадських організацій у регіоні.

ЯКІСТЬ СПІВПРАЦІ

Якість співпраці між громадським кліматичним рухом та державними органами влади експерти оцінили як посередню (3,13 балів з можливих 5 балів). Вона мало змінилася за 2023 рік (зросла на 0,2 бали порівняно з 2022 роком).

ЯК БИ ВИ В ЦІЛОМУ ОЦІНИЛИ СПІВПРАЦЮ МІЖ ГРОМАДСЬКИМ КЛІМАТИЧНИМ РУХОМ ТА **ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ** ЗА РОКАМИ?

(Середня оцінка за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де 1 — дуже погано, а 5 — дуже добре)

Водночас сталість оцінок якості взаємодії трактується представниками громадськості та владою по-різному. Представники громадського кліматичного руху помічають різноскеровані зміни позитивного і негативного змісту. Натомість представники влади відзначають деякий прогрес у якості співпраці.

Отже, **загальнонаціональна влада дає більш оптимістичні оцінки якості співпраці**. Представниці парламентських комітетів вважають, що у 2023 році співпраця стала більш інтенсивною, оперативною, продуктивною. Влада не лише розширила доступ громадського сектору до обговорення, але й з більшою уважністю поставилась до пропозицій громадськості.

“ У нас був дуже великий законопроект, який ми розробляли, з підтримки розвитку зеленої енергетики. Там реально були дуже широкі консультації. І ми їхні поправки враховували. До цього не пам'ятаю, щоб ГО отак просто подавали поправки, і ми їх прямо обговорювали.

Національна влада

“ Зростання ефективності полягало в тому, що ми стали проводити робочі групи, круглі столи не для того, щоб просто «поставити галочку», а щоб дійсно послухати громадськість і подивитися, що можна зробити.

Національна влада

Зі свого боку громадський сектор, з погляду влади, став активніше долучатися до консультацій з конструктивними і доречними пропозиціями, включився у виконання практичних проєктів.

“ Співпраця стала кращою, оскільки ГО активніше висловлюють свою думку. Ти краще можеш продумати політичні рішення, зрозуміти, в чому саме проблема.

Національна ГО

Серед позитивних змін, які помітила громадськість, перш за все — повернення до сталих формалізованих процесів (консультацій, розробки програм). Влада вийшла з режиму «гасіння пожеж» і змогла повернутися до планування і стратегування.

Окремі інформанти відзначали, що цього року покращилися можливості громадських організацій щодо подання зауважень до законопроектів та нормативно-правових актів. Зокрема, проєкти документів вчасно розміщують у відкритому доступі (отже, вони видимі для громадськості), зросли терміни подачі коментарів, помітне опрацювання владою озвучених пропозицій, зросла готовність влади долучати громадську експертизу.

“ Є відкритість: законопроекти і нормативно-правові документи публікують на сайті. Якщо ти цим займаєшся постійно, то ти цього не пропустиш. На відміну від минулого року, є адекватні терміни подачі коментарів до рішень влади й Уряду. І загалом їх враховують — на комітеті можуть озвучити, що така-то громадська організація подала коментарі, є фідбек по цьому. Зараз всі ці процеси налагодилися. Зокрема й через те, що наші закордонні партнери слідкують за тим, щоб думка громадськості враховувалася.

Національна ГО

Ще один важливий тренд, який був властивий 2023 року — поява нових каналів комунікації (внаслідок зростання числа стейкхолдерів в Україні та їхньої уваги до тем, пов'язаних зі зміною клімату).

З'явилося більше коаліцій, більше нових інституцій, нових офісів. У нас стало більше нових каналів комунікації, які з'явилися за останній рік (можливо, про відновлення), які нам теж дають можливість краще координуватися й намагатися хоча б частину з того, що відбувається, вловлювати, переварювати, стратегувати.

Національна ГО

Утім, кратне зростання інституцій та агентів дещо ускладнило координацію громадського сектору та міністерств. Через значну кількість нових каналів комунікації та паралельних процесів встежити за ними і міністерствам, і громадським організаціям складно, долучення до них вимагає більше зусиль.

З іншого боку, представники громадського сектору часто наголошували **зниження якості співпраці з владою у 2023 році**. Зокрема, мали місце спроби імітації залучення громадського сектору до співпраці шляхом:

- Обмеження доступу. Влада співпрацювала лише з лояльними організаціями (актуально щодо окремих міністерств).

Знаєте, є такі кишенькові громадські організації, які допомагають відмивати гроші, просувати якісь свої інтереси, от з такими влада комунікує, а інших організацій уникає, і дуже боїться критики. Тобто немає відвертого діалогу щодо певних проблем. Складно будувати якусь синхронізовану політику разом.

Національна ГО

- Винесення на обговорення готових і надто «загальних» документів, без конкретизації заходів чи витрат (як у випадку з обговоренням Ukraine Facility Plan).

Ukraine Facility Plan... усе це було закрите. Ми зі свого боку намагалися надсилати коментарі. Були якісь консультації... фонд збирав громадські організації. Приходив один із заступників міністерки економіки, презентував 5 слайдів і потім казав: «Коментуйте». І ми коментували не сам план, а лише ці 5 слайдів.

Національна ГО

Коли мова йде про якісь величезні гроші від Єврокомісії, 50 мільярдів, то ми стикнулися, мені здається, з таким собі фасадом. Наче ми розуміємо, кому можна написати; і загалом громадськість отримує якісь відповіді на запити, інформацію, але це якась загальна презентація про загальні меседжі, не деталізовані планами або цифрами, на що конкретно ми ці гроші хочемо використати, аби дати до них хороші коментарі.

Національна ГО

Експерт_ки підкреслюють, що подекуди влада не бачить у громадських організаціях партнера, рівноправну сторону для дискусії, ідеолога змін. У кращому випадку вона залучає їх як виконавця для поставлених задач; у гіршому — для підтримання реноме влади перед іноземними донорами.

У цілому в Україні побудована дуже жорстка вертикаль. Вам нарізають задачі, ви виконуєте, а культури співпраці з громадськістю немає. Ідеться про формальне виконання, а не придумування якихось оптимальних рішень.

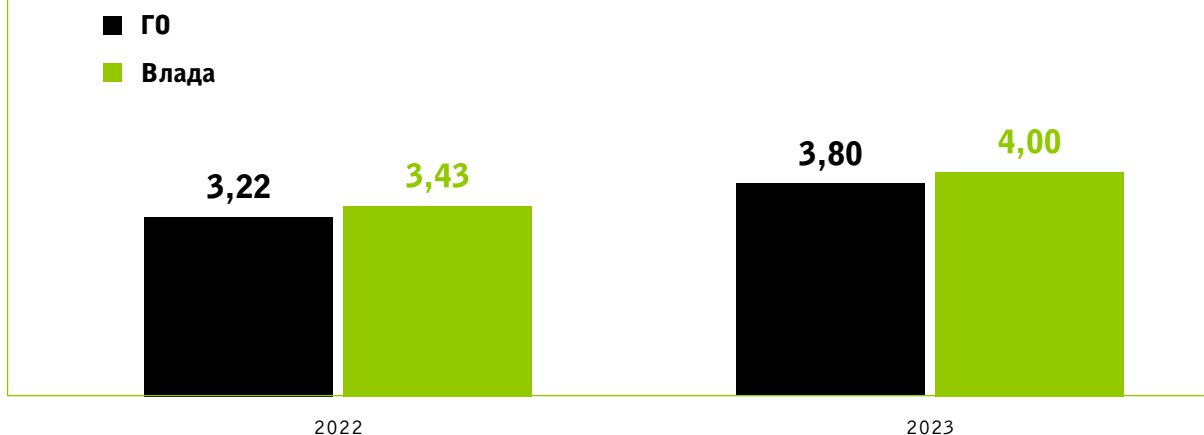
Національна ГО

Показово, що за окремими резонансними випадками думку громадськості було цілковито проігноровано (як у випадку з рішенням про відбудову Каховської ГЕС), і рішення приймалися без публічної дискусії.

На місцевому рівні узагальнені оцінки демонструють впевнене покращення співпраці з посередньої (3,31) до доброї (3,88).

ЯК БИ ВИ В ЦІЛОМУ ОЦІНИЛИ СПІВПРАЦЮ МІЖ ГРОМАДСЬКИМ КЛІМАТИЧНИМ РУХОМ ТА МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ ЗА РОКАМИ?

(Середня оцінка за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де 1 — дуже погано, а 5 — дуже добре)

У цьому солідарні і влада, і громадські активісти. Вони відзначають наступні **позитивні зміни** рік до року:

- Позиція громадських організацій стала більш конструктивною (меншою мірою критика чи розмови, і більшою — практична допомога).

Влада розуміє, що їм потрібні якісні стратегічні документи, якщо вони хочуть залучати фінансування. І в тих громадах, які це вже ініціюють, чиновники більш навчені, вони знають, куди рухатися.

Місцева ГО

ГО стали підходити до взаємодії більш підготованими. Тобто вони не просто приходять в міську раду і кажуть: «А ви знаєте, що вам треба зробити оцінку вразливості?». А чинять так, як робила організація «За Люботин» (для Харкова). Вони спочатку розробили елементи оцінки вразливості до зміни клімату. І вже з гарною чернеткою цього документу прийшли до влади, мовляв, ось є документ, давайте ми разом будемо його допрацьовувати.

Національна ГО

- Зросла кількість спільно реалізованих проєктів.
- Зросло усвідомлення взаємної вигоди і корисності співпраці з обох сторін.

Зараз більші відкритість і бажання і з одного боку, і з іншого. Тобто вже немає, знаєте, «ми тут, а ви там». Ні, ми разом.

Місцева влада

- Зросла якість підготовки документів владою, компетенції чиновників (у т.ч. завдяки рокам навчання і тренінгів, які проводили ГО).

- Зв'язки стали більш горизонтальними (співпраця / спільні проєкти погоджуються не очільниками громад, а відповідальними чиновниками). Це пришвидшує процеси, деполітизує їх.

Про **негативні зміни** у співпраці на місцевому рівні згадала лише одна з опитаних інформант_ок. Ішлося про відсутність результатів через стрімку зміну кадрів у місцевому управлінні.

“ Ми розробили оцінку вразливості для одного з міст, і хоча в нас була налагоджена взаємодія з відділами, які відповідальні за план сталого енергетичного розвитку і клімату, його так і не затвердили, хоча фактично він давно готовий. І не затверджується він суто з політичних причин, тому що там змінюються люди, вони зайняті іншим.

Місцева ГО

Зміна інтенсивності і якості співпраці має чітко виражену територіальну специфіку. Як і рік тому, у прифронтовій зоні місцева влада не має достатньо ресурсу для протидії зміні клімату. На територіях, де керують військово-цивільні адміністрації, співпраця практично зупинилась.

“ Місцева влада більше співпрацювала з громадськістю, а з ВЦА я зараз не бачу співпраці, якщо чесно. На Донеччині вони практично ні з ким не зустрічаються, навіть зайти в будівлю місцевої влади дуже складно.

Національна влада

Натомість у 2023 році **інтенсифікувалася співпраця на деокупованих територіях, які отримують підтримку у відбудові.** У цьому контексті громадські організації долучалися до:

- розробки стратегічних документів з відбудови міст з урахуванням кліматичної складової;

“ Ми розробляли рекомендації з врахуванням адаптації до зміни клімату, врахування зміни клімату в рамках повоєнного відновлення міста Запоріжжя. Люботин — теж розробляли документи з повоєнного відновлення.

Місцева ГО

- встановлення джерел відновлюваної енергетики на деокупованих територіях;
- відновлення об'єктів критичної інфраструктури (водо- та енергопостачання) на прифронтових територіях;
- розробки програми розвитку трансформації вугільних регіонів до 2030 року;
- промоції успішних кейсів відновлення серед журналістів та донорів;
- предметних міжнародних конференцій;
- цифровізації документів;
- написання / підтримки колективних листів до європейських партнерів і донорів (стосовно збільшення відсотка використання джерел відновлюваної енергетики у відбудові).

У більшості випадків громадські організації долучалися до співпраці на запрошення влади. Однак частина з них самостійно ініціювала проекти і мотивувала владу брати участь у конкурсах на отримання організаційної та фінансової підтримки для реалізації змін у власній громаді.

Водночас співпраця у контексті відбудови могла б бути більш ефективною, якби громадські організації мали більше інформації про:

- можливості долучення до проєктів відбудови / програми відбудови, можливості залучення фінансування;

“ Добре мати більше інформації, більше можливостей, можливо, більше контактів з донорами, може, навіть індивідуальних.

Національна ГО

- комплексну політику відбудови; перелік рішень щодо відбудови і відповідальних за їхнє прийняття / реалізацію; етап реалізації планів;

“ [Знати] на якому етапі влада і що вона робить із планування відновлення. Саме стратегічні речі, а не конкретні. Ми трохи чуємо про плани від наших міжнародних партнерів, ми трохи чуємо з різних сторін. Тому загалом інформація є, але все одно дуже мало розуміння стратегії того, що робиться.

Національна ГО

“ Ми недостатньо обізнані щодо того, які документи прийняті, які розробляються, хто у цьому бере участь.

Місцева ГО

- можливості долучення до процесу формування стратегічних документів, візій, позицій відновлення;
- механіку процесів відбудови і долучення до цього процесу громадських організацій;

“ Я не зовсім розумію механіку цього процесу, як воно має відбуватися. На подіях, де були присутні представники Євросоюзу, все було презентовано зрозуміло, крок за кроком, як воно має рухатися, але подальший процес мені не зовсім зрозумілий.

Національна ГО

- статистику по регіонах, у яких відбуватиметься відбудова.

У тилкових областях ситуація зі співпрацею залишається нерівномірною. Вона значною мірою залежить від персоналій у владі та присутності активних неурядових організацій. Втім, у 2023 році частка громад, які зацікавилися потенційною співпрацею із громадськими організаціями, суттєво зросла.

Часто співпраця впливала із зобов'язань місцевих органів влади, які підписали Угоду мерів, готували оцінку вразливості громад та відчули потребу в експертній підтримці. Однак більш потужним чинником у 2023 році було прагнення залучити додаткове фінансування у місцевий бюджет.

Крім того, інтенсивності взаємодії сприяли ініціативи громадських організацій, орієнтовані на підвищення компетенцій влади у проблематиці клімату (напр., у Вінниці чиновники виконавчої влади вивчали основні принципи Європейського зеленого курсу), а також їхні ініціативи з реалізації проєктів зеленої енергогенерації у громадах.

СТРУКТУРА ІНІЦІАТИВНОСТІ СТОРІН У НАЛАГОДЖЕННІ СПІВПРАЦІ

Протягом 2023 року дещо змінилася структура ініціативи щодо налагодження взаємодії між владою та громадським сектором.

На національному рівні, як і торік, основна ініціатива співпраці йшла від громадського сектору. Активіст_ки ініціювали 70% усіх контактів (хоча національна влада бачить свою роль у ініціації співпраці з громадським сектором паритетною).

Більшість контактів ініціюються громадськими організаціями. Зараз стоїть питання відбудови, і ми постійно говоримо, що до процесу планування повинні бути залучені і громадські організації, і влада. Бо ми ніби як продукуємо за громаду.

Національна ГО

Громадськість сама моніторить ті чи інші рішення (в основному щодо зобов'язань України перед міжнародними партнерами). Сама шукає інформацію, сама обробляє і надає якісь пропозиції. Я взагалі не чув такого, щоб якісь питання піднімала влада на будь-якому рівні.

Місцева ГО

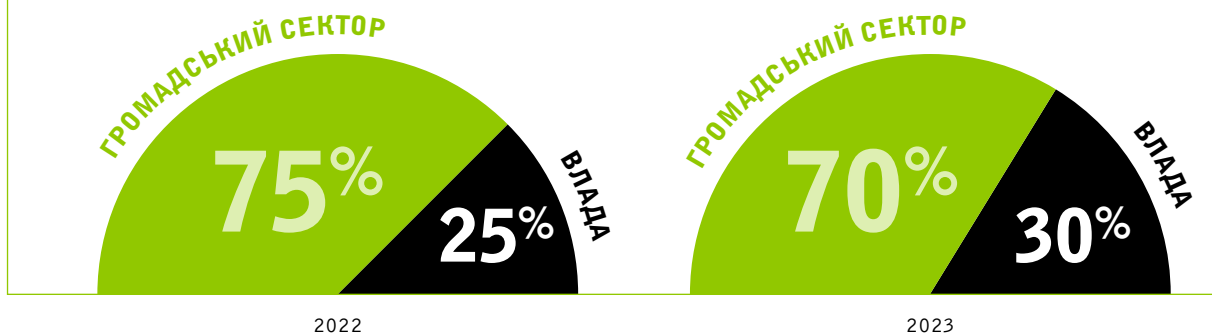
Водночас спостерігалось деяке підвищення активності влади. Якщо у 2022 році нею було ініційовано 25% усіх контактів, то цього року їх частка сягнула 30%.

Тут є два типи взаємодії. Або вони [влада — ред.] нас залучають... Ну, от ми їздили на кілька об'єктів, деякі вони будують чи роблять. То це вони запрошували. А на засідання комітетів ми їх запрошували, щоб вони розповіли про це і, може, десь висловили свої побажання по законодавству. Це була ініціатива з боку комітету.

Національна влада

ЧАСТКА ІНІЦІАТИВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ У НАЛАГОДЖЕННІ СПІВПРАЦІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

(Спільна оцінка представниць влади і ГО)

Значною мірою позитивна тенденція зростання ініціативності влади пов'язана із запуском програми Ради USAID, яка створила умови для ширшого залучення громадського руху до обговорення проєктів рішень у парламентських комітетах.

Ми співпрацюємо з програмою Рада USAID. Вони впроваджували ідеологію: треба робити відкриті засідання комітетів, треба заслуховувати різних стейхолдерів. Мені здається, ми точно робимо частіше, ніж минулого року, відкриті засідання комітету, на які приходять представники громадських організацій / ініціатив.

Національна влада

Крім того, влада відчуває запит громадянського суспільства на участь у реформуванні країни. Також вона розуміє іміджеві втрати у разі ігнорування цього запиту, тому намагається діяти на випередження і розпочинати обговорення з власної ініціативи.

Окремі представники влади відзначали, що залучали представників громадського кліматичного руху для того, щоб «морально» підтримати лідерів суспільства у час війни, продемонструвати їм готовність влади надати необхідну підтримку.

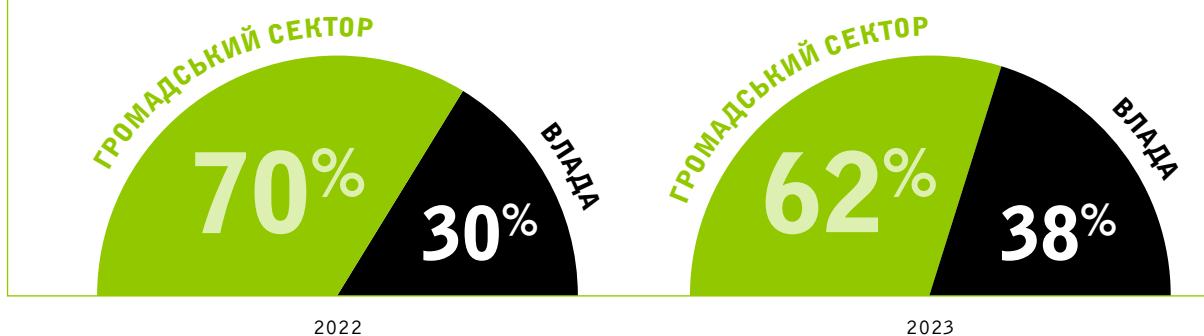
“ З'явилося більше стратегічних ініціатив, які викликають живий інтерес з боку громадськості, і якщо не залучати громадськість, то вони будуть піддані великій критиці. І всі це прекрасно розуміють. Тому держава, звісно, залучає. Все-таки громадськість наполягає, щоб з ними це обговорювали.

Національна влада

На місцевому рівні ситуація цьогоріч зазнала більш значущих змін. Хоча назагал показник активності влади зріс не надто сильно (+8%), у окремих громадах ініціатива щодо взаємодії з боку влади і громадських організацій сягнула паритету.

ЧАСТКА ІНІЦІАТИВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ В НАЛАГОДЖЕННІ СПІВПРАЦІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

(Спільна оцінка представниць влади і ГО)

Зростання активності представників органів місцевого самоврядування було обумовлене потребою допомоги від громадських організацій у:

- підготовці стратегій повоєнної відбудови і розвитку;
- розробці Планів дій сталого енергетичного розвитку і клімату в рамках Угоди мерів (зокрема у підготовці оцінки вразливості до зміни клімату, заходів з адаптації до зміни клімату);
- проєктному менеджменті та залученні міжнародного фінансування;
- залученні грантового фінансування і експертної підтримки від українських громадських організацій для впровадження інноваційних і кліматично нейтральних технологій, які розподілялися великими громадськими організаціями (Екоclub, Екодія, GreenPeace).

Громади, що є підписантами Угоди мерів, мали розробити такий документ, як План дій сталого енергетичного розвитку і клімату. Це вимагає від них, щоб була розроблена оцінка вразливості до зміни клімату громади і розроблені заходи з адаптації. Але громади, які є підписантами, не дуже знають, як і що. Тому толкові громади починають шукати когось, хто їм допоможе це зробити.

Місцева ГО

Крім того, експерт_ки зауважують поступове зростання суб'єктності громад. За останні роки «примусово» сформовані громади згуртувалися, зрозуміли свої можливості і потреби, почали самостійно шукати партнерів для розвитку. Власне, на цій траєкторії партнерство з громадськими організаціями виявилось корисним для покращення життя, з огляду на можливість отримати нові ідеї, експертизу, допомогу.

Лише окремі інформант_ки від громадського сектору стверджували, що місцева влада мало ініціювала співпрацю, хоч і була відкритою до громадської ініціативи. Частково це пов'язували з тим, що саме громадські організації частіше шукали донорів, писали грантові заявки, а отже — пропонували співпрацю владі. Частково — перевантаженістю службовців поточними завданнями; браком часу та достатньої експертизи чиновників, щоб ініціювати розвиток проєктів, орієнтованих на протидію зміни клімату.

Більше, мабуть, ініціювали співпрацю громадські організації. Вони частіше виступають як модератори, здійснюють комунікацію між донорами і органами влади. У них більше можливостей щодо спілкування з донорами, більше можливостей знаходити донорів, бо вони працюють з ними вже більш тривалий час. Органи влади також зацікавленні, але дуже багато нагальних проблем.

Місцева влада

Державний сектор дуже негнучкий. Він ніколи нічого не хоче ініціювати, представники державних органів влади не знають іноземних мов.

Місцева ГО

Важливо зазначити, що співвідношення ініціативи влади та громадських активіст_ок у налагодженні співпраці не відображає загального рівня активності сторін. Зокрема зниження частки ініціативи громадських організацій не означає зниження їх активності. І громадський сектор, і влада у 2023 році були більш активними, однак ініціатива влади у налагодженні взаємодії зростала більшими темпами.

Напевно, все-таки громадський сектор цього року: а) активніший; б) почав проводити різні заходи, на яких обговорюються різні ініціативи. Там Green Deal для України, там Dixi Group щось презентують, там Екодія щось стимулює, і, відповідно, вони почали більше залучати органи державної влади. Тому громадський сектор цього року активніший, ніж минулого.

Національна влада

Розділ 4.

Особливості співпраці та зміна фокусу взаємодії

Протягом 2023 року, як і торік, у центрі уваги влади і громадського руху в секторі протидії зміні клімату опинилися теми, безпосередньо пов'язані з наслідками війни, енергетичною безпекою та відновленням України.

Війна — вона дуже сильно впливає на навколишнє середовище і зменшує можливості боротьби зі змінами клімату.

— Національна влада

Цього року в центрі уваги — альтернативні джерела енергії, тільки з точки зору енергобезпеки, енергонезалежності (децентралізованої генерації).

— Національна ГО

БІЛЬШ АКТУАЛЬНИМИ СТАЛИ ТАКІ ТЕМИ:

- Кліматичні зміни внаслідок військових дій (у т.ч. кліматичні наслідки від руйнування дамби Каховського водосховища).
- Зелене відновлення України:
 - муніципальні енергетичні плани, зміни стратегії з урахуванням відновлення громад, просторове планування територій.
- Національний план з енергетики та клімату України.

- Зелена енергетика / чиста енергетика:
 - на національному рівні: перспективи відмови від вугільної генерації, доцільність розширення атомної генерації, шкода від бензинових генераторів, доцільність встановлення газопоршневих генераторів;
 - на місцевому рівні: відновлювані джерела енергії та енергозбереження, енергетична сталість (децентралізація / автономність енергосистеми).
- Доцільність відбудови Каховського гідровузла на річці Дніпро.
- Плани з адаптації до зміни клімату у громадах, вплив зміни клімату на сільське господарство (опади / засухи, підтоплення, система зрошування).
- Поводження з відходами, переробка відходів.
- Імплементация директив ЄС у питаннях протидії зміні клімату в українське законодавство (зокрема четвертого енергетичного пакету), дотримання Європейського зеленого курсу.
- Вуглецевий слід, викиди CO₂.
- Зелені робочі місця, біоекономіка.
- Повернення до ринкового ціноутворення на енергетичних ринках (яке стимулюватиме заощаджувати енергоносії і сприятиме зменшенню викидів CO₂).
- Пом'якшення (зменшення) впливу людини на екосистему (одинична згадка).

МЕНШ АКЦЕНТОВАНИМИ БУЛИ ТЕМИ:

- Санкції на російські енергоносії, викопне паливо (лише для національних ГО; ініціатива в просуванні теми перейшла до міжнародних стейкхолдерів).
- Вугільна трансформація (оскільки більшість міст Донецького вугільного басейну — зруйновані).
- Відповідальність за злочини проти довкілля та екоцид (тема перейшла з публічної площини в юридичну).

Особливістю цього року став симбіоз тем відновлення і енергетичної незалежності, що вилилось у масштабну спільну роботу донорів, громадських організацій та влади зі встановлення джерел відновлюваної енергії у громадах України.

По-перше, з'явилася можливість деяким громадам (не прифронтовим) вже відновлювати, відбудовувати, вже є гроші. По-друге, обстріли інфраструктури взимку поєднали тему того, що вже можна робити в енергетиці, із зеленим відновленням, стійкістю, сталістю. Почали допомагати не тільки дизельними генераторами, а й встановлювати сонячні панелі. Почали відновлювати будівлі за енерго-ефективними стандартами. З'явилися ці перші кейси, і вони понеслися далі.

Крім того, частина інформант_ок констатує, що після першого шоку війни місцева влада повернулася до послідовної роботи над упровадженням політик кліматичної нейтральності, розробкою адаптаційних планів та планів дій сталого енергетичного розвитку в рамках Угоди мерів; енергозбереженням (зокрема забезпечила термомодернізацію комунальних установ / житла).

Розділ 5.

Форми та інструменти взаємодії. Зміни інтенсивності застосування та ефективності

Протягом 2023 року всі опитані експерт_ки кліматичного руху взаємодіяли з владою на урядовому чи місцевому рівнях.

АКТУАЛЬНІ ФОРМИ СПІВПРАЦІ

Громадські організації розширили перелік видів співпраці з владою порівняно з минулим роком. Зокрема:

- надавали рекомендації до законодавчих ініціатив;
- ініціювали розгляд виконавчих актів та обговорення їх із громадою;
- працювали над проектами з громадами (зазвичай пов'язаними зі встановленням відновлюваних джерел енергії);
- здійснювали збір інформації, проводили моніторинг довкілля;
- брали участь у експертних обговореннях;
- проводили освітні заходи для держслужбовців, працівників житлово-комунальних структур, громадськості;
- брали участь у інформаційних кампаніях;
- виступали на міжнародних подіях та конференціях;
- надавали ОВД (оцінку впливу на довкілля) під час реалізації інфраструктурних проєктів;
- здійснювали екологічний нагляд та контроль за роботою сировинного бізнесу.

Зі свого боку влада:

- організовувала робочі групи;
- залучала активістів до підготовки та обговорень законодавчих та нормативних документів;
- спільно подавалася на гранти та реалізовувала проєкти;
- брала участь у предметних зустрічах, влаштованих неурядовими організаціями;
- готувала екологічні / кліматичні стратегії;
- співфінансувала проєкти.

Більшість експерт_ок (89%) відзначили зростання у 2023 році кількості подій (обговорень, круглих столів, конференцій), де представни_ці громадського кліматичного руху та органів влади могли зустрітись і обмінятися думками, як порівняти з 2022 роком. Більшість із них ініціював громадський сектор.

Здебільшого якісь заходи ініціює громадський сектор і запрошує представників органів влади виступити в ролі спікерів. Це найбільш ефективний спосіб комунікації.

Національна влада

Найбільш інтенсивно у 2023 році влада і громадський сектор взаємодіяли у форматах:

спільних круглих столів / обговорень / дискусій; формального і неформального особистого спілкування; залучення представників громадськості до виконання окремих видів робіт; участі у робочих групах / засіданнях.

ІНТЕНСИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ

(Середня оцінка за п'ятибальною шкалою, де 1 — дуже рідко використовувались, а 5 — дуже часто використовувались)

	2022	2023	Різниця
Спільні навчання, тренінги	2,17	3,17	+1,00
Спільні круглі столи, обговорення, дискусії	2,78	3,67	+0,89
Спільне подання на гранти, залучення донорів	2,39	3,17	+0,78
Участь у робочих групах, засіданнях	2,50	3,28	+0,78
Спільні проєкти органів влади та організацій (моніторинг, спільне напрацювання критеріїв оцінки)	2,39	3,11	+0,72
Участь представників громадськості у прийнятті рішень (через комітети, громадські ради, інститут радників)	2,28	2,94	+0,66
Підготовка експертизи / рекомендацій для впровадження / коментування документів	2,67	3,22	+0,55
Залучення громадськості до прийняття рішень	2,39	2,89	+0,50
Залучення представників громадськості до виконання окремих видів роботи	2,83	3,33	+0,50
Формальне особисте спілкування	3,22	3,56	+0,34
Спільні інформаційні кампанії	2,39	2,61	+0,22
Неформальне особисте спілкування	3,44	3,56	+0,12
Інше	2,50	2,50	0,00

Відносно 2022 року суттєво більше стало спільних навчань / тренінгів, спільних круглих столів / обговорень / дискусій, спільного подання на гранти / залучення донорів, участі у робочих групах, спільних проєктів (зокрема по програмах Горизонт і LIFE, де є вимога донора про спільне подання; а також встановлень джерел відновлюваної енергії).

У 2023-му році стрімко зросла кількість офлайн-заходів. Водночас експерт_ки відзначають, що онлайн-події мають свої плюси. Їм віддають перевагу з огляду на безпеку (в умовах частих ракетних обстрілів) або економію часу (в умовах високого робочого навантаження).

Протягом 2023 року **змінилась і ефективність згаданих форм співпраці** органів влади та громадського кліматичного руху.

На думку інформант_ок, більш ефективними у 2023 році виявилися: спільне подання на гранти, неформальне спілкування, спільні навчання та тренінги. Значно ефективнішими також стали: спільні круглі столи / дискусії / обговорення, залучення представників громадськості до виконання певних видів робіт, підготовка експертизи / коментування документів. Виразно менш ефективними стали: спільні інформаційні кампанії.

ЯКІ З ЦИХ ФОРМАТІВ У 2023 РОЦІ ПОРІВНЯНО З 2022 РОКОМ СТАЛИ..?

Особливістю цього року стала неоднозначна оцінка ефективності круглих столів / обговорень / дискусій (високі частки тих, хто визнав їх як ефективними, так і неефективними). Позитивні оцінки згадують у контексті обговорення проєктів рішень чи напрацювання документів, обміну досвідом.

Критичні згадки пояснюються тим, що у 2023 році багато обговорень було присвячено темі відновлення України. В умовах війни на виснаження, з незрозумілими перспективами завершення, ці розмови мали надто абстрактний характер, відбирали сили і час залучених сторін, не пропонуючи чіткої і досяжної результату.

“ Кількість безплідних і безпредметних обговорень відбудови почала зашкалювати. Це починає дратувати. Стало більше говоріння, а не обговорень. Тому що обговорювати можна або конкретні плани, або конкретні дії. А це ні про що, тобто немає обговорень конкретних дій. Вони безсенсовні.

Місцева ГО

Одинично було відзначено неефективність круглих столів / обговорень / дискусій, у яких основними доповідачами були представники громад.

“ Ми організували онлайн-захід, де громади мали поділитися з нами своїми думками. Це був трохи провальний захід. Письмові форми вони заповнюють і підходять до цього відповідально, але говорити вголос вони не готові. Або не дуже компетентні і просто не розуміють суті поставлених запитань.

Національна ГО

Підготовлені рекомендації представники громадськості подають у письмовому вигляді. Рідше — в усному. Письмовий формат визнано зручнішим. Громадськості він дає змогу простежити ступінь врахування рекомендацій владою. Владі — забезпечує бюрократичне підтвердження їх надходження та збереження точності змісту. Натомість усний формат ефективний на етапі загального обговорення предмета / формулювання проблеми.

“ Ти можеш поговорити і щось випустити, забути, або зробити будь-яку інтерпретацію з того, що почув. Робота міської ради побудована так, що краще завжди мати підтвердження того, що ти не сам це придумав.

Місцева влада

“ Якщо мені треба розібратися у питанні, перш ніж приймати рішення, краще почути усне пояснення ситуації, але якщо йдеться про пропозиції до законів — то тільки письмові; інакше це позбавлено сенсу.

Національна влада

Близько половини інформант_ок від громадського сектору були учасниками урядових робочих груп. Взаємодія відбувалася в рамках підготовки до конференції URC-2023 (Конференції з питань відновлення України), COP-28 (Кліматичної конференції ООН) та оновлення Державної стратегії регіонального розвитку (зниження викидів CO₂, відновлювані джерела енергії).

Власний досвід співпраці інформант_ки від громадського сектору оцінюють як суперечливий. З одного боку, влада ініціювала майданчик для експертного обговорення. З іншого — складається враження, що залучення громадського сектору було радше формальним, і влада не була націлена на продуктивний діалог.

Була пряма комунікація — це великий плюс. З іншого боку, в цій комунікації досі переважає звітна форма: «Ми вам загально розкажемо наші плани, і на цьому все». У випадку колег з міністерства — готовності слухати, часу і бажання у них все-таки менше.

Національна ГО

Менш як половина експерт_ок брали участь у робочих групах, ініційованих місцевою владою. Традиційно, дати узагальнену оцінку досвіду співпраці неможливо. У деяких громадах взаємодію побудовано «на відмінно» (комунікацію, організацію, виконання зобов'язань). У інших — спостерігається організаційна неспроможність та брак ініціативи.

Є громади, які на словах хочуть щось робити. У підсумку — ти випрошуєш інформацію, яку вони можуть знайти за хвилину, але цього не роблять, бо їм не треба. У той же час є громади, які горять щось змінювати. Бачимо, що в них є цей запал. І те, що ми почали — має продовження.

Місцева ГО

Брала участь у робочій групі з розробки стратегії однієї з областей. Потім відмовилася, бо це був хаос «для галочки», комунікація з учасниками неадекватна. Як надавати пропозиції, теж не зрозуміло.

Національна ГО

Окремі представни_ці громадського сектору свідомо не долучалися до участі у робочих групах. Основний мотив — відсутність упевненості в тому, що на їхні вміння і експертизу є запит у влади.

Я не чув, що є конкретна робоча група, де наша участь може бути необхідною.

Місцева ГО

Нема з того боку [з боку влади — ред.] бажання. Покажуть тобі проєкт, ти щось напишеш, якісь коментарі. Вони їх, звичайно, повідхиляють.

Національна ГО

Натомість **представни_ці влади вважають партнерство з представни_цями громадськості** у сфері захисту довкілля та кліматичних питань доволі ефективним. Підкреслюють, що громадські організації демонструють високий рівень експертизи та професіоналізму у роботі.

Є громадські організації, в яких настільки потужна юридична, інтелектуальна база і потужний досвід, що коли ти збираєш різні думки, то вже як з мозаїки вибудовується правильний напрям.

Національна ГО

На переконання експерт_ок від влади, у 2023 році громадські організації частіше, ніж торік, надавали рекомендації та коментарі до законопроєктів, а також продукували актуальну аналітику.

ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ НА ВЛАДУ

Застосування інструментів впливу громадського руху на владу у 2023 році також зазнало суттєвих змін — стало більш інтенсивним.

Найчастіше у 2023-му році застосовувалися такі інструменти впливу на владу: матеріали у ЗМІ, круглі столи з громадськістю, запити на інформацію, онлайн-пропозиції до проєктів документів.

Найбільше зросла частота застосування тих інструментів, які орієнтовані на допомогу владі та не несуть ризиків дестабілізації в умовах воєнного стану: круглі столи з громадськістю, електронні петиції, дописи у соціальних мережах, запити на інформацію, онлайн-пропозиції до проєктів документів.

Утім, на відміну від минулого року, активісти відмовилися від самоцензури і значно впевненіше зверталися до інструментів тиску на владу: звернень / скарг, матеріалів у ЗМІ, вуличних акцій та мітингів.

“ Минулого року було дуже багато обережних комунікацій, бо критикувати чи не критикувати владу під час війни — це питання дуже багато обговорювалося. Цього року питання вже не стоїть, ну тобто критикувати, якщо треба.

Національна ГО

Ноу-хау цього року стали колективні звернення від громадських організацій до влади і міжнародних організацій. Впродовж року неодноразово формувалися коаліції для підвищення авторитетності прохань чи вимог.

“ Стало більше спільних звернень громадських організацій до органів влади, до донорських інституцій. Наприклад, коаліція «Енергетичний перехід», туди долучаються зараз муніципалітети, територіальні громади. Це чудовий приклад такої співпраці. Минулого року, здається, особливо ніхто не долучився.

Національна ГО

Актуальним цього року був такий інструмент впливу на владу, як звернення / лист до донора з проханням «поставити вимоги / надати рекомендації» українським чиновникам. Підкріплені авторитетом донора запити громадських активісток мали суттєво вищі шанси на реалізацію.

” З петиціями дуже довго розбираються. Для нас більш ефективно написати лист до ЄБРР: «Не давайте цим громадам гроші на таку історію». Тобто петиція не допоможе, а лист до ЄБРР — допоможе.

Національна ГО

Попри заборону зібрань в умовах воєнного часу, в окремих громадах пройшли мітинги на екологічну (дотичну до кліматичної) тематику.

ІНТЕНСИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВПЛИВУ НА ВЛАДУ

(Середня оцінка за п'ятибальною шкалою, де 1 — дуже рідко використовувались, а 5 — дуже часто використовувались)

	2022	2023	Різниця
Круглі столи з громадськістю	2,22	3,11	+0,89
Електронні петиції	1,89	2,78	+0,89
Соціальні мережі	2,94	3,72	+0,78
Запити на інформацію	2,28	3,00	+0,72
Онлайн-пропозиції до проєктів документів	2,28	3,00	+0,72
Звернення, скарги	2,11	2,67	+0,56
Громадські слухання та обговорення	1,83	2,33	+0,50
Збір підписів	1,94	2,39	+0,45
Матеріали в ЗМІ	2,89	3,33	+0,44
Вуличні акції та мітинги	1,28	1,61	+0,33
Громадський бюджет	1,5	1,78	+0,28
Інше	2,67	2,33	-0,34

Оцінка **ефективності інструментів впливу** громадського кліматичного руху на органи влади також змінилась у 2023 році. Суттєво більш ефективними було визнано дописи в соціальних мережах, онлайн-пропозиції до проєктів документів, публікацію матеріалів у ЗМІ. Суттєво менш ефективними — вуличні акції та мітинги.

ЯКІ З ЦИХ ІНСТРУМЕНТІВ У 2023 РОЦІ ПОРІВНЯНО З 2022 РОКОМ СТАЛИ..?

БІЛЬШ ДІЄВИМИ

(% серед усіх опитаних)

МЕНШ ДІЄВИМИ

(% серед усіх опитаних)

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗВІТНОСТІ

У контексті взаємодії влади і активіст_ок кліматичного руху важливе значення має такий аспект, як **доступ громадськості до інформації**. Попереднього 2022 року з міркувань безпеки було закрито значну частину реєстрів (оцінки впливу на довкілля викидів підприємств, земель у користуванні, роботи енергетичного сектору та ін.). Цього 2023 року було закрито доступ до Державного земельного кадастру. Це обмежило спроможність громадських організацій готувати якісну аналітику, здійснювати моніторинг, захищати права суспільства. Проблема доступу до інформації актуалізувалася через поживлення роботи над питаннями, пов'язаними з протидією зміні клімату.

Більшість представників громадських організацій національного рівня стверджують, що ситуація з доступом до інформації у 2023 році не зазнала змін. Реєстри усе ще закриті, частина рішень — засекречена.

“ У нас була прийнята цього року енергетична стратегія, яку ніхто не бачив. Вона тримається під грифом «для службового користування». Це дивно, тому що стратегія — це візійний документ. Тому закривати її не має сенсу. Але вона закрита.

Національна ГО

Частково ситуація із закритим доступом до інформації вирішується написанням офіційних запитів. Однак реагування профільних міністерств не витримує критики. Як і торік, воно часто відбувається «у ручному режимі» (адже критерії обмеження доступу не надто конструктивні та зрозумілі) або зводиться до формальних «відписок».

Доступ до публічної інформації продовжує бути закритим. Якщо писати запити в міністерство, то можна отримати якусь загальну інформацію. Деяку інформацію надають, а часом кажуть: «Ми вам її не дамо, тому що війна». Мені здається, що все ж це питання до розпорядника інформації: яка це людина, що думає, яке рішення було прийняте на рівні керівництва (яку інформацію давати, а яку — ні).

Національна ГО

Відповідей на запити зараз мало надають, і вони здебільшого формальні, просто «відписки». Розгорнутих відповідей мало.

Національна ГО

Лише окремі інформант_ки стверджують, що у порівнянні рік до року ситуація дещо покращилася — завдяки тиску громадськості вдалося відкрити частину реєстрів.

Натомість влада національного рівня стверджує, що обмеження в доступі до інформації є незначними. Відкрито частину реєстрів, усю необхідну інформацію можна отримати на запит, програмні документи — у відкритому доступі.

Безперечно, багато реєстрів відкрилися. Я пишу депутатське звернення і отримую ту інформацію, яка мені потрібна у тому обсязі, яка потрібна. Спілкуючись із громадськими організаціями, з активістами, я ніколи не чула про проблему обмеженості до інформаційного простору.

Національна влада

На місцевому рівні проблема доступу до інформації практично відсутня. Громадські організації відзначають, що влада зацікавлена у співпраці, тому охоче збирає і надає всю потрібну активістам інформацію. Зі свого боку влада звітує про те, що не лише реагує на запити, але й проактивно оприлюднює відповідну інформацію на офіційних сайтах та сторінках у соціальних мережах.

“ У мене є дуже позитивні приклади, коли є звернення до ОМС, і вони швидко реагують, вони максимально відкриті до співпраці, і вони надають потрібні дані.

Місцева ГО

Доступ до інформації також обмежений через те, що цьогогоріч **національні органи влади недостатньо звітували щодо досягнення цілей і завдань, орієнтованих на кліматичні зміни** (хоч і більше, ніж 2022 року). Зокрема, не було очікуваного громадськістю звіту щодо виконання Національно визначеного внеску до Паризької угоди. Не помітили інформанти звітування й щодо виконання цілей проєктів міжнародної технічної допомоги. Не було оприлюднено результати CEO-скринінгу² відповідності законодавства України до законодавства ЄС, у тому числі в контексті довкілля і зміни клімату.

“ Знаєте, що мене дуже ображає? Те, що насправді в Україні були весь цей час дуже великі проєкти міжнародної технічної допомоги на розробку реформ, в екологічній сфері теж. Звітування по цих проєктах я не бачила. Що, де, як, що вони зробили? Нуль комунікації з боку міністерства. У проєкті, де вони мали зробити реформу управління відходами — реформи немає, проєкт на 5 мільйонів євро.

Національна ГО

“ Був цей CEO-скринінг, думаєте, комусь показали результат? Не було! Нікому не показали результат. Це ж неадекватно. Це ж був закритий процес. Ну як... вони запросили людей на умовах «якщо ти щось зробиш для нас, то добре, а якщо не робиш, тоді йди, ми тобі нічого не покажемо.

Національна ГО

Причини недостатнього звітування влади на національному рівні у 2023 році переважно випливають із таких обставин:

- засекречення частини інформації з міркувань безпеки (кадастрові звіти, звітність щодо викидів парникових газів);
- відсутність методики трекінгу Національно визначеного внеску в рамках Паризької угоди (зокрема механізму розподілу цілей місцевого та національного рівнів);

“ У нас є Паризька угода, де Україна робить внесок у досягнення спільної, загальнопланетарної мети. **Але в нас немає нормального трекінгу, немає лінку, як цей план на місцевому рівні доєднується до національного. Як національний план спустити на місцевий рівень і що потрібно зробити місцевій громаді, щоб досягти цієї мети.**

Національна ГО

- повільніша робота над підготовкою звітів через первантаженість в умовах війни.

² CEO — стратегічна екологічна оцінка. CEO-скринінг — це систематичний процес виявлення ймовірних екологічних наслідків пропонуваніх стратегій, планів і програм та їх урахування під час прийняття рішень, які стосуються цих стратегій, планів і програм.

Водночас окремі інформант_ки від громадських організацій відзначили, що влада все ж звітувала у 2023-му році. Зокрема, було оприлюднено Звіт про виконання операційного плану реалізації Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, проведено Звітну конференцію за результатами COP-28. Одна з представниць влади зазначила, що протидію зміні клімату згадано у Звіті про виконання зобов'язань України щодо вступу в ЄС.

Утім, навіть сформовані звіти виявилися непомітними для багатьох представниць громадського сектору через слабку комунікаційну політику органів влади.

Знайшла випадково звіт про виконання операційного плану. Можливо, це моє недопрацювання, але, з іншого боку, я б почула, якби це було десь широко [анонсовано].

Національна ГО

Міністр [довкілля], здається, підсумовував якусь свою роботу. А може, і ні. Якщо він навіть і підсумовував, то про це мало хто знає.

Національна ГО

Експерт_ки не помітили системних зусиль влади щодо інформування громадськості про наявність звітних документів. За словами активіст_ок, у 2023 році переважав популістичний формат звітування — у вигляді дописів і заяв у соціальних мережах.

НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ситуація зі звітуванням влади доволі неоднорідна. У деяких громадах вона була зразковою. Влада не лише представила моніторингові звіти для Угоди мерів чи проміжні звіти щодо скорочення викидів CO₂ в рамках Плану сталого енергетичного розвитку та клімату, а й зробила їх більш рефлексивними та інформативними.

Мені здалося, що влада стала більш уважно готувати моніторингові звіти для Угоди мерів. Принаймні в тих громадах, з якими ми працюємо, коли йшлося про попередній моніторинговий звіт — це було на рівні «виконано / не виконано». А зараз вони пробують вносити зміни в документ, аналізувати, що в них спрацювало, що не спрацювало та коригувати відповідно до тої ситуації, яка в них склалася зараз.

Національна ГО

Подекуди ці звіти готувалися через ризик виключення міст з ініціативи, що тягне за собою втрату репутації, недопущення до європейського фінансування.

У частині громад подібні звіти ще не готувалися, оскільки вони перебувають на початку шляху до підготовки чи затвердження відповідних планів.

По жодному з цих планів немає ніякого звітування. Але я їх використовую, коли треба, коли ми робимо обґрунтування. На мою думку, ті плани ми робимо тільки для існування тих, хто готує проєкти.

Місцева влада

І нарешті, частина громад призупинила реалізацію планів дій у сфері кліматичної політики через війну в Україні.

Розділ 6.

Маркери ефективності співпраці

Якість співпраці громадського сектору і влади можна оцінити за динамікою таких показників:

- частка проєктів рішень, які обговорювались у суспільстві;
- ступінь розгляду і врахування рекомендацій представниць кліматичного руху;
- частота відмов у співпраці.

ЧАСТКА ПРОЄКТІВ РІШЕНЬ, ЯКІ ОБГОВОРЮВАЛИСЬ

Більшість експерт_ок вважають, що **частка проєктів рішень, які обговорювались з громадськістю, деякою мірою зросла (+ 14%) у 2023 році, але все ще є недостатньою (менш ніж половина рішень).**

Показовий приклад — неприслухання до громадськості; це про Каховське водосховище. У громадськості взагалі ніхто не спитав. Реформа управління відходами — провалена. Це ніяк не обговорюється з громадами, майже ніяк із громадськістю. Якись формальні обговорення періодично відбуваються. Якщо минулого року вони ще були активні, то цього — вони більше працюють з лобістами.

Складається враження, що коли громадськість залучається, то це нам треба виключно «для галочки». Тому що, скажімо, є певна вимога, щоб громадськість була залучена.

Місцева ГО

Про недостатнє залучення до обговорень проєктів рішень / планів частіше згадують на національному рівні (обговорюється 17% рішень проти 35% на місцевому рівні). Однак, можливо, це пов'язано із незначною кількістю відповідних рішень у 2023 році.

Єдині обговорення, які були — це на початку 2023 року за ініціативи Energy Community. Але там ми не проговорювали сам план, ми проговорювали необхідність розробки такого плану. А після того, не можу сказати, що я бачила багато подій, які б відбувалися з того приводу.

Національна влада

Я не можу назвати ніякого рішення щодо клімату, крім дрібних технічних, а ви кажете, щоб їх обговорювали. Не було нічого.

Національна ГО

Фактично з масштабним залученням громадських організацій на національному рівні цього року обговорювався лише Ukraine Facility. Однак і в цьому випадку громадський сектор радше розкритикував якість процесу:

- частина відомих загальнонаціональних громадських організацій з потужною експертизою не отримали запрошення до обговорення;
- питання протидії зміні клімату не виносилося на обговорення окремих робочих груп (хоча, можливо, згадувалося побіжно у контексті енергетики);

Начебто громадськість залучали до процесу обговорення, були якісь робочі групи. Я насправді не брала в них участі, бо нас не запрошували. Тобто у мене питання до того, як відбиралися організації, які запрошували. Це ті, до кого міністерства більш лояльні, менш лояльні?

Національна ГО

- обговорення звелось до заповнення спеціальних google-форм, які були надто формалізовані та не передбачали жодного зворотного зв'язку;

Цей формат презентаційний, коли тобі загально представляють рамку, але при цьому не дають якогось якісного способу наповнити її. Далі вже включається талант громадських організацій віднайти правильних людей у правильний час, відправити їм якісь свої рекомендації. Тобто це не був добре організований, якісний процес залучення, але певна комунікація була.

Національна ГО

- опитувальник (форма для заповнення) першопочатково був розроблений для рекомендацій від бізнесу. Лише постфактум стало відомо, що громадські організації також могли подати свої пропозиції;
- на підготовку рекомендацій було виділено мало часу (хоча це й було обумовлено об'єктивними причинами);
- процес у цілому був недостатньо відкритим і публічним;

Фасіліті, план? Можливо, хтось щось і розробляв, але навіть для мене, як народного депутата, було не так вже легко знайти, що ж ми підготували.

Національна влада

«Європейці прямо сказали: «У нас є деяке відчуття, що цей план готують на закритих бюрократичних нарадах в уряді». І це правда. На той момент навіть парламент не знав деталей цього плану, не кажучи вже про широку громадськість. Після цього влада зробила кілька презентацій для парламенту. Чесно кажучи, недостатніх. Хоча потім я бачила в новинах, що було якесь громадське обговорення.

Національна влада

- незрозуміло, як буде і чи буде враховано пропозиції громадського сектору (зокрема з огляду на те, що частина обговорень плану відбувалася вже після його представлення Єврокомісії).

У відповідь на це представниці від влади пояснили, що Ukraine Facility Plan розробляв Уряд у дуже стислий термін (до місяця часу), який виключав можливість проведення громадських обговорень. Крім того, це мав бути фінансовий документ, а не план розвитку країни. Натомість громадськість невірно трактувала суть документа і вимагала долучити її до процесу підготовки.

«Ukraine Facility — це в першу чергу фінансовий документ, а не план розвитку країни. Через те, що цей документ усі сприйняли як якусь стратегію, громадськість почала активно скрізь писати: «Чому ви нам нічого не показуєте?». Провели серію громадських обговорень, розбиту по панелях, там все презентували. І окремо організували марафон, здається, на дві години, для громадськості.

Національна влада

Інший показовий приклад — робота над Національним планом з енергетики та клімату. Він «підсвічує» недостатність / слабкість комунікації влади у відносинах із громадським сектором. Так, значна частина інформанток вважає, що влада жодним чином не залучила активісток до обговорення Плану (хоча в розробці проміжної версії бере участь авторитетна громадська організація)³.

Інформацію громадськість отримує переважно через неформальне спілкування. Тобто це не офіційна комунікація. І якщо це, наприклад, громадська організація не з Києва, немає особистих зв'язків, щоб за кавою щось дізнатися, вона ніколи не дізнається, що відбувається з національним планом клімату та енергетики.

Національна ГО

Брак комунікації щодо Плану призводить до зростання недовіри у стосунках між сторонами і зайвих домислів.

«Це той момент, коли навіть презентацію ніхто не показує. Цей процес закритий, на нашу думку, ледь не з особистих міркувань.

Національна ГО

Обговорення? Цим взагалі більше займаються громадські організації. Це не ініціатива влади. У мене таке враження, що вони тихенько оголошують десь, де ніхто не побачить, що це обговорення мало би бути, щоб ніхто не прийшов.

Місцева ГО

Зокрема, владі приписують прийняття рішень на користь інтересів лобістів від бізнесу або ж намагання відтіснити громадських активістів від спілкування з донорами, щоб мати змогу подавати вигідну для чиновників інформацію про хід справ в Україні.

³ Оцінку надано станом на початок грудня. Обговорення Плану заплановано на початок 2024 року.

Міністерства просто працюють з лобістами. Я була на одному засіданні, на кшталт громадських обговорень — більшість представників там були з лобістів. І це насправді взагалі не ОК, у лобістів ресурси величезні, набагато більші, ніж у нас.

Національна ГО

Серед позитивних тенденцій, про які згадують інформант_ки: зростання кількості майданчиків для обговорень, а також більш інтенсивне залучення громадських активіст_ок до обговорення у комітетах Верховної Ради України.

У 2023 році, порівняно з 2022, **дещо зросло залучення представни_ць громадськості до розробки профільних нормативно-правових актів щодо зміни клімату (на 15%)**. Представни_ці влади дають удвічі оптимістичніші оцінки залучення громадськості, ніж самі преставни_ці громадського сектору.

Свідченням низького залучення національною владою зацікавлених сторін до розробки нормативно-правових актів, національних програм і планів є те, що невдоволення висловлюють не лише представни_ці громадськості, а й органи місцевого самоврядування. Місцева влада прагне відігравати більш значущу роль в обговоренні відповідних законопроектів, адже їхню думку у цьому процесі часто ігнорують.

На національному рівні розробляються кліматичні плани, які потім нам спускаються. На жаль, на національному рівні чомусь не враховують бачення локальних рівнів місцевого самоврядування. Якщо ідуть якісь запити, вони в основному ідуть до органів державної влади, тобто до обласних адміністрацій, військових адміністрацій. А питання, які стосуються локальних рівнів, нам лише доносять.

Місцева влада

Водночас громадськість було долучено до розробки ряду рекомендацій до стратегічних документів, які містили складову протидії зміні клімату:

- закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та зеленої трансформації енергетичної системи України»;
- закон «Про внесення змін до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»;
- законопроект 3091 «Про державний екологічний контроль»;
- наказ «Про затвердження Переліку інвазійних видів дерев зі значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у процесі відтворення лісів»;
- закон «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрзарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів»;
- наказ Мінінфраструктури «Про затвердження складу, змісту, порядку розроблення та оновлення місцевих енергетичних планів»;
- розпорядження Кабміну «Про затвердження довгострокової стратегії термомодернізації будівель до 2050 року».

Однак найчастіше це стосувалося стратегічних документів (з акцентом на відбудову): план Ukraine Facility, програма економічного розвитку ЄБРР, плани дій сталого енергетичного розвитку і клімату громад (в рамках Угоди мерів), зміни до Стратегії регіонального розвитку; або ж підготовки до міжнародних кліматичних конференцій.

Як висновок, на національному рівні громадськість деякою мірою долучена до прийняття рішень, але не в бажаному обсязі. Натомість представни_ці центральної влади стверджують, що цього року громадські обговорення і залучення громадських організацій відбувалися значно частіше, ніж це декларують активіст_ки.

“ Якщо ви розробляєте стратегічні документи, громадськість має обов’язково сказати своє слово. Якщо в 2022 році всі сприймали нормально, що приймається багато швидких рішень, без будь-яких громадських обговорень (тобто в прискореному темпі, який виключає залучення громадськості), цього року всі вже хочуть, щоб усе-таки ми повернулися до попереднього формату. І якщо є нормативно-правий акт, то він не за 5 днів приймається, а все-таки хоча б за скороченою процедурою — 14 днів громадського обговорення.

Національна влада

Зовсім інакше складається ситуація на місцевому рівні. Деяке загальне зростання частки обговорюваних проєктів рішень у 2023 році (з 30% до 35%) було пов’язано із загальною стабілізацією безпекової ситуації в громадах і більшою кількістю грантових проєктів. Крім того, на місцевому рівні саме влада є ініціатором громадських обговорень рішень (тоді як громадськість радше відповідає на запит влади).

Водночас узагальнена оцінка ситуації в громадах була б не досить коректною, оскільки вони є дуже різними.

Значна частина громад не приймала у 2023 році жодних рішень, пов’язаних із протидією зміні

клімату. Це стосувалося зокрема й тих громад, якими керує військово-цивільна адміністрація. У більшості громад, де такі документи готувалися чи приймалися, на громадські слухання виносили від 80% до 100% проєктів рішень (хоча в окремих громадах, як виняток, цей показник міг бути значно нижчим).

Окремі експерт_ки від влади зазначали, що готові обговорювати рішення у експертному середовищі із залученням громадських організацій. Однак не готові виносити проєкти, пов’язані з темою клімату, на відкриті громадські слухання (остерігаючись критики за витрату коштів на менш значущу проблему, ніж війна, або ж звинувачень у розкраданні коштів).

Пробувати зараз ухвалювати якісь рішення в публічних обговореннях — це найімовірніше призведе до того, що рішення не буде ухвалено. Навіть найкращі наміри будуть знецінені, спалюжені... я так думаю, що дуже сильно працює російська пропаганда. Яка ніби хоче перевести суспільну думку в таке русло... що «от ті крадуть, ті крадуть, ці крадуть. Нікому не можна вірити». Довіра зараз дуже сильно підірвана. Тому краще порадитися з професійними громадськими організаціями.

Місцева влада

СТУПІНЬ РОЗГЛЯДУ І ВРАХУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ

У 2023 році значно зросла кількість рекомендацій, порівняно з попереднім роком, коли кліматичний аспект був менш актуалізований. **Ступінь врахування правок** від громадського сектору у 2023 році суттєво відрізняється на загальнодержавному і місцевому рівнях.

На національному рівні експерт_ки від громадських організацій не помічають змін у контексті прийняття правок відносно попереднього року. Частка врахованих правок могла коливатися від 10% до 80%. Конкретний показник визначається: темою документа, ступенем політизованості рішення (у тому числі активністю лобістів), простотою його втілення. Також помітно краще враховуються пропозиції і правки до документів, які розробляються вперше (нові стратегії); гірше — до документів, які доопрацьовуються.

Врахування правок — без змін. Враховують ті з них, де не втратять нічого. Тобто є якісь принципові речі. Наприклад, розвиток атомної енергетики, тут усе, що ми напишемо, буде радше як інформаційна компанія. А ті речі, які не будуть ставити їх у складніше становище — тоді до 10% правок приймають. Якщо щось нове створювалося — там, звісно, можна пропонувати, і якщо пропозиції адекватні, то могли прийняти і 50% зауважень.

Національна ГО

тренд щодо врахування правок від громадських організацій (принаймні на рівні комітетів Верховної ради та окремих міністерств). На їхню думку, конструктивні пропозиції беруться до уваги.

До цього року я не пам'ятаю, щоб громадські організації подавали нам поправки і щоб ми їх прямо обговорювали.

Національна влада

Мені здається, тут якихось кардинальних змін немає. Вони враховують те, що найменш болісно для них врахувати. Не враховують, якщо це проблематично. І будь-який юрист завжди гарно розпише, чому це має бути так, а не інакше.

Місцева ГО

Адекватні зауваження розглядають, вивчають, думають, кажуть: «Тут добре підмітили». Ну а є, звичайно, якісь не зовсім конструктивні зауваження, не по темі — звісно, на них не реагують. От я представляла частину Ukraine Facility (один з напрямів), і там було приблизно 20 письмових коментарів, які я отримала перед обговоренням. З них реально слухними були чотири.

Національна влада

Окремі інформант_ки від громадського сектору зауважили, що цього року деякі правки приймалися владою під тиском європейських партнерів. З іншого боку, були прецеденти не лише врахування правок, але й їх переосмислення та вдосконалення.

І нарешті, частина активіст_ок не могла оцінити, якою мірою влада враховує пропозиції і правки, через брак комунікації.

Інформант_ки від влади визнають, що значною мірою врахування правок від громадського сектору відбувається під тиском зобов'язань перед західними союзниками. Утім, у процесі співпраці законотворці усвідомили корисність і зручність цієї практики. Тому цього року ретельно вивчали пропозиції і намагалися врахувати конструктивні ідеї.

Я заповняла три чи чотири різних форми пропозицій до плану відновлення, які збирали різні міністерства. І в результаті мені поки що не зовсім зрозуміло, яким чином ця вся інформація буде зводиться докупи, наскільки вона буде врахована і хто буде приймати рішення щодо цього врахування.

Національна ГО

От, наприклад, законопроект 3091-Д про той же екологічний контроль. Перше, що я зробила — я надіслала його громадським організаціям з проханням саме проаналізувати і дати висновки. Бо є громадські організації, в яких дуже потужна юридична й інтелектуальна платформа, потужний досвід. І коли ти збираєш різні думки, то, по-перше, вже як з мозаїки вибудовується якийсь вже правильний напрям, а по-друге, в нас дуже конструктивні дискусії.

Національна влада

Своєю чергою загальнодержавна влада стверджує, що у 2023 році мав місце позитивний

На місцевому рівні більшість експерт_ок відзначає суттєве зростання частки врахованих рекомендацій у порівнянні з минулим роком (орієнтовно на 10%, з 41% до 51%). Влада у цьому процесі стала проактивною і не лише враховує подані правки, але й формує запит на створення, аудит та доопрацювання документів, пов'язаних з темою зміни клімату. Серед основних причин виникнення цієї тенденції — брак власної експертизи та людського ресурсу на тлі зростання інтересу до проєктів, які дотичні до питань протидії зміні клімату.

“ На локальному рівні набагато легше. Зараз громади роблять певне відновлення і розвиток. Вони розробляють регіональні плани, місцеві стратегії. І якщо, наприклад, Екодія прийшла і сказала: «Ми можемо допомогти Бучі зробити план», Буча каже: «Так». Бо не ми будемо це писати власноруч, а більш компетентні люди, які писали мільйон планів до того, будуть допомагати. Тому в цьому сенсі громади стали більш відкритими.

Національна ГО

“ Вони [представники влади — ред.], якщо звертаються за консультаціями, то в принципі не знають, що і як робити, тому вони роблять так, як їм кажуть.

Національна ГО

Водночас інформант_ки від громадського сектору вважають, що увага до правок громадськості у кожній окремій громаді відрізняється і залежить від багатьох факторів: особистості чиновників, наявності сильних лобістів, усталеності культури прийняття рішень за спрощеною процедурою.

“ Там, де є приватні інтереси, наприклад, забудовників — там зміна клімату взагалі нікому не цікава.

Місцева ГО

“ [Коли є у влади інтерес], тоді ніхто нікого не чує. От громадськість виступила проти покупки дизельних маршруток у Рівному [замість тролейбусів]. Навіть мітинг був. Її проігнорували.

Національна ГО

Натомість місцева влада стверджує, що враховує усі конструктивні, зрозумілі й економічно доцільні пропозиції та правки до документів від громадськості.

“ На 100% ми правки не враховуємо. Це залежить від експерта, який їх готує. Це має бути науковий підхід і врахування наших можливостей. Звичайно, фантазій є багато, але не всі ми можемо врахувати.

Місцева влада

ЧАСТОТА ВІДМОВ У СПІВПРАЦІ

За оцінкою експерт_ок, **кількість відмов у співпраці представництв громадського сектору від влади, як і торік, є дуже низькою.**

Влада стверджує, що намагається завжди відповідати на пропозиції співпраці від громадського кліматичного руху. Декларує зацікавленість у майбутній співпраці. Випадки відмови у співпраці у 2023 році були поодинокими. Серед причин були відсутність зацікавленості у темі, над якою пропонує працювати організація, або специфічні фінансові умови грантів.

“ Організація приходить і каже, що в нас є така-то ідея. І якщо вона нас цікавить, то ми разом подаємось на якийсь грант. А якщо не цікавить, то не подаємось.

Місцева влада

“ Нам була запропонована співпраця над проектом, але ми в законній площині не можемо брати в ньому участь, тому що йде фінансування експертної підтримки учасників. І оскільки ми посадові особи, ми не можемо брати участь за інші кошти.

Місцева влада

Зі слів громадських експерт_ок, посадовці справді схильні уникати прямих відмов у співпраці, утім, вони застосовують опосередковані методи, як-от ігнорування запитів / пропозицій або відтермінування відповідей на них.

“ Коли чули наш запит, для них це було занадто складно: «У нас немає на це людей, мусимо порадитись з управлінням або заступником, а ще Міністерству юстиції написати, що можна вирішити по цьому питанню. І тоді до вас прийдемо через місяць, півтора, два, три».

Національна ГО

Найчастіше громадським організаціям влада відмовляла у:

- присутності на предметних заходах від організацій;

“ Мені здається, тут якихось кардинальних змін немає. Вони враховують те, що найменш болісно для них врахувати. Не враховують, якщо це проблематично. І будь-який юрист завжди гарно розпише, чому це має бути так, а не інакше.

Місцева ГО

- виконанні частини обов'язків у рамках проєкту (на рівні громад).

“ В рамках проєкту по регулюванню відходів деякі громади самоусунулися від роботи. Вони саботують її.

Національна ГО

Одинично лунали згадки про те, що влада відмовляла у співпраці у випадках конфлікту інтересів.

“ Щодо збереження заплави річки Ірпінь, де ми хочемо зробити заповідник, нам одразу кажуть: «Ні, нам це не цікаво, ми це підтримувати не будемо». Заплава — це приватні інтереси забудовників, які при владі. Якщо йдеться про приватні інтереси, ніяка зміна клімату взагалі нікому не цікава.

Місцева ГО

Таким чином, можна припустити, що відмова влади у співпраці може впливати із браку компетентності, браку персоналу, інших пріоритетів, приватних інтересів.

Кількість відмов владі у співпраці від громадського сектору у 2023 році зросла.

Основна причина такої динаміки — суттєве збільшення кількості звернень. Громадські організації не можуть відгукнутися на всі запити через обмежені кадрові ресурси.

Найчастіше громадські організації відмовляли у реалізації громадам, які не пройшли конкурсного відбору на отримання гранту чи участі у проєкті.

Іноді відмови відбувалися через надто короткі терміни виконання завдання.

“ Відбувся CEO-скринінг відповідності законодавства України актам ЄС, де всім міністерствам були розіслані переліки актів, директиви, регламенти. Там тисячі актів, вони збиралися їх проштудіювати. Ми вважали, що це нереалістично. Ми не бачили простору для роботи, на першому засіданні вони були присутні, а потім пішли.

Національна ГО

Були випадки, коли представни_ці громадського сектору були не готові співпрацювати через сумніви у спроможності та зацікавленості місцевої влади виконати свої зобов'язання.

” Ми вирішили, що не будемо писати план роботи для нового мера Полтави, тому що не я бачу в цьому перспектив, реальної зацікавленості. Не хочеться витратити свій час на те, що не буде виконано.

Національна ГО

Натомість представни_ці влади згадують лише поодинокі випадки відмови з боку активістів: через об'єктивні обставини або брак вузької експертизи для надання рекомендацій.

” Зверталися за конкретними пропозиціями щодо законопроектів, і вони не могли їх надати. Спроможні зафіксувати проблему, але не завжди можуть запропонувати рішення.

Національна влада

Розділ 7.

Рекомендації щодо налагодження співпраці під час війни

Рекомендації щодо налагодження взаємодії влади та громадськості найчастіше стосуються покращення комунікації, впровадження продуманого та системного підходу до кліматичної політики та розширення інструментів впливу для громадських експерт_ок у процесі прийняття політичних рішень.

ПОБАЖАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

- залучати експерт_ок кліматичного руху до початкових етапів формування / написання законопроектів;
- створити проєктні центри при органах місцевого самоврядування, які будуть об'єднувати громадський сектор та владу у реалізації проєктів відбудови з турботою про довкілля;
- пояснювати ГО механізми роботи ОМС та принципи співпраці з ними (як приймаються рішення, які є законодавчі обмеження, інструменти комунікації та стратегії донесення ідей);
- ініціювати створення наглядових рад із залученням громадськості у проєкти, якими керує влада (завдання міжнародних партнерів);
- формувати культуру відкритої комунікації у представників центральної та місцевої влади: додавати контакти зворотного зв'язку разом із пропозиціями до співпраці; розробити загальнодоступну довідкову інформацію з контактами посадовців із вказаними сферами відповідальності;
- ретельніше інформувати локальні ГО про можливості співпраці (завдання національних ГО і влади);
- підсилювати компетенції громади в операційних процесах (моніторинг, написання стратегій, імплементація);
- залучати громадськість до обговорення стратегічних національних планів;

- підвищити ефективність громадських рад при Міненерго (покращити механізм залучення ГО та процес проведення консультацій);
- стимулювати громади співфінансувати проєкти з відновлюваної енергетики;
- проводити екскурсії для ініціативних груп у громади, щоб ознайомитися з успішними практичними кейсами проєктів / рішень;
- проводити ретельнішу підготовку з боку влади до міжнародних конференцій (вивчення контексту);
- визначати виконавців закону ще на етапі розгляду законопроєктів.

ДОДАТКОВО У КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ:

- інформувати про можливості долучитися до проєктів відбудови / робочих зустрічей з напрацювання стратегій та міжнародних обговорень;

[Інформації] бракує, тому що інформація десь з'являється, потім закривається. Ми працюємо з великими донорами, то простіше її побачити. Якщо я була б відмежована від своєї організації, то не знаю, де б це шукала, хто міг бути таким джерелом інформації.

Національна ГО

- перейти від загальних обговорень відбудови до предметного стратегування та визначення практичних кроків виконання стратегій;
- поширити інформацію про наявні плани та прийняті на їх основі рішення.

План, який розроблявся минулого року — його представили в Луганно і забули, але рішення хтось приймав. Хотілося б мати перелік тих основних рішень, які вже прийняті. Я бачу тільки результат — відбудований міст, але не бачу процесу планування.

Національна ГО

ПОБАЖАННЯ ВЛАДИ:

- включити співпрацю з кліматичними ГО у муніципальний план;
- підвищити ініціативність локальних ГО (у співпраці з владою та громадськістю);

У нас у відділі чотири людини, бюрократичних питань від нас ніхто не забирає. Вони [громадські організації — ред.] були б рушієм, а ми би їх підтримували: ішли в маси, вели просвітницьку роботу. Ми не завжди все можемо охопити.

Місцева влада

- залучити міжнародні організації до інституційної підтримки ГО;
- підвищити рівень експертизи ГО (policy analysis / policy proposals);
- підвищити рівень обізнаності активіст_ок у нормативно-правовій базі, за якою працюють ОМС; розуміння механізму роботи місцевої влади і чиновників, принципу використання бюджетних коштів
- відмова від деструктивної критики і констатації проблеми активіст_ками на користь практичної допомоги / розробки шляхів вирішення проблемної ситуації.

